БҮХЭ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

46-дахи жэлээ гараба

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 274 (11873)

1968 оной ноябриин 22, пятница

Сэн 2 мүнгэн

...ҮН МАЛ АЖАЛАЙ ПРОДУКЦИ МАНДА УЛАМ ЕХЭЭР ХЭ-...ЭЙ БОЛОЖО БАЙНА... ЭНЭ ЗОРИЛГО ДҮҮРГЭХЫН ТУ-...А ЭЛБЭГ ХҮРЭХЭ ТЭЖЭЭЛТЭЙ БАЙДАГ БОЛОХО ЁҺО-...БДИ. КОЛХОЗ, СОВХОЗУУД МАЛАЙ ЭДИХЭ ОРООҺО ТА-...НАЙ ЗҮЙЛ ЕХЭЭР УРГУУЛДАГ БОЛОХО, ЭНЭЭНҺЭЭ ...НА ТЭЖЭЭЛЭЙ УРГАМАЛНУУДЫЕ УЛАМ ЕХЭЭР АБАДАГ ...ОХО, САБШАЛАН, БЭЛШЭЭРИНҮҮДЫЕ ГУРИМТАЙ ҺАЙН ...ГОХО ГЭЭШЭ ТОН ШУХАЛА УДХА ШАНАРТАЙ.

(КПСС-эй октябриин Пленум дээрэ Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэһөө).

...СПУБЛИКЫН КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДТА ТЭЖЭЭЛ ХЭР ЗЭР-...БЭЛЭДХЭГДЭДЭГ, ТЭРЭНИИЕ ЯАЖА ЕХЭДХЭХЭ ТУХАЙ

...уряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. Б. ПИВОВАРОВАЙ элидхэлһээ

...ууд! Партиин областной ко-...он республикын Министр-...овет энэ зүблөө татахадаа ...уя колхоз, совхозуудта тэ-...эдхэхэ талаар хэгдэһэн за-...мэриин дүн согсолхо, саа-...ытын адууһа малые тэжээ-...эл хангаха зорилгые тодор-...уе хэлтэй байһан.

...өлөөмнай «Хүдөө ажахын ...даар партиин XXIII съез-...-эй ЦК-гай Пленумүүдэй ...инүүдэй ямараар бэелүү-...айһан тухай» асуудал зүб-...эһэн партиин Центральна ...октябриин Пленумэй ма-...дые бүхы орон дотор хэл-...һан үдэрнүүлтэ үнгэржэ

...ЦК-гай Генеральна секре-...Л. И. Брежневэй элидхэл ...енумэй шиидхэбэринүүд бо-...иалнууд соо түсэбтэ табан ...гэрһэн үедэ орон дотор ху-...ын үйлэдбэриин хүгжэлтэ ...эр харуулагдаһан, арадай ...нэ эгээн шухала һалбарине ...хүгжөөхэ ээлжээтэ зорил-...одорхойлогдоһон байна.

...эй документнүүд сооһоо ха-...үдөө ажахын талаар пар-...ан шиидхэбэринүүд амжал-...бэелүүлэгдэжэ байна.

...е манайшье республикын ...хын хүгжэлтэ гэршэлжэ ...эбтэ табан жэлэй үнгэрһэн ...лэ колхоз, совхозуудта ...ян 21 процент, хартааб-...оцент, үбһэ болон зелёнко ...оцент ехэ абтаһан байна. ...алай продуктнуудые аба-...э худалдаха хэмжээн саа-...дээшэлһэн. 1966—1968 ...еспубликын бүхы ажахы-...ха абалга 16 процентээр, ...процент, үндэгэ (колхоз, ...а)—31 процент, нооһо ...удалдалга 3 мянган цент-...эшэлһэн байха юм.

...ондо республикымнай хү-...ын хүдэлмэрилэгшэд бүди ...ажаллажа гараа. Олонхи ай-...ооһо тарянай болон тэ-...рамалнуудай, овощ, хар-...ын ногооной муу бэшэ ур-...жа, ургасаяа эмхитэйгээр ...шадаа. Республикын кол-...озууд гүрэндэ ороһо таряа. ...үндэгэ, хартааба, овощ ...жэлэй түсэб болзорһоо ...рэжэ, гүрэндэ мяха худал-...һарынгаа түсэб бэелүүлээ.

...шье зарим тэды амжалт-...дашуураад лэ арадай аж-...шухала һалбарида бии бай-...той дутагдалнуудые, шиид-...асуудалнуудые харангүй ...нэ ехэ алдуу болохо бшуу ...хэлшэ тэмдэглээ.

...олхоз, совхозууд ажахыгаа ...айгаар эрхилнэ гэжэ хэлэ-...гүй гээд КПСС-эй ЦК-гай ...дээрэ тэмдэглэгдээ һэн. Хэ-...эй продуктнуудые үйлэдбэ-...алай бүтээсэ дээшэлүүлхэ ...артиин XXIII съездын Ди-...тудээр хараалагдаһан табан ...сэбэй даабаринууд хүсэд ...дүүргэгдэнэгүй. Олохон кол-...хозуудта ороһо тарянай бо-...е ажахын бусад ургамал-...ргаса дээшэлүүлхэ, малай ...э ехэдхэхэ талаар биратай ...хэгдэнэгүй.

...аглалтанууд маанадта. Хү-...ын үйлэдбэри эрхилхэ та-...түрүүн манай республикын ...ахын гол һалбари болохо ...хүгжөөхэ талаар маанадай ...нэ сэхэ хабаадана.

...нь, түсэбтэ табан жэлэй ...дэ, колхоз, совхозуудта мя-...хиил 2,2 процент, нооһо—...нт, һү—15,3 процент дээ-...ал ажалай имиэ гээгдэлдэ ...илангаяа нооһо, мяха ба-...ранай гол шалтагаануудай ...гэхэтэ, адууһа малаа үб-...ээр хүсэд хангажа шадаг-

...ээр дутамаг байһан ушар ...мал ажалай продуктнуудые ...ха хэрэгтэ һаад хүргэнэ ...адууһа малай олоор үхэ ...роһоной, эхэ малай олоороо ...и, малай ашаг шэмын бага ...гол шалтагаануудай нэгэ-...оно бшуу.

...й имиэ дутамаг байжа, мал ...хүгжэлтэдэ һаад хүргэжэ ...тэсэхын аргагүй гэжэ пар-...стной комитет болон рес-...Министрнүүдэй Совет тоо-...нгаа мүнөө үедэ, хони үс-...талаар республикымнай ...зорилгонуудай табигдаад ...тэрэниие тэсэхын аргагүй. ...дэрилхэ талаар Буряадай ...колхоз, совхозуудта туһал-...ай» РСФСР-эй Министр-...Соведэй тогтоолые бэелүүл-...үхэрэй мяха, һү болон бү-...ктнуудые саашадаа ехээр

абадаг болохынгоо хажуугаар, 1975 ондо нооһо абалгаяа 7 мянган тоннодо (мүнөө 4,5 мянган тонно), хониной мяха абалгаяа 16—17 мянган тонноһоо 30 мянган тоннодо хүргэхэ болонобди.

Энэ зорилгые шиидхэхын тула 1975 оной эсэстэ, мүнөө үеынхидэ орбол, 1,5 дахин ехэ таряа талханай зүйл, 2,5 дахинһаа ехэ үбһэ, 1,2 дахин ехэ шэмэтэ тэжээл бэлэдхэхэ бологдоно. Энэ ушартал бидэнэр табан жэлэй эсэс хүрэтэр мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ талаар хараалагдаһан хэмжээндэ хүрэжэ шадаха байнабди.

Буряад ороной эрхэ байдалда эдэ зорилгонуудые шиидхэхэ ямар гол арга замууд бии гээшэб гэхэдэ:

нэгэдэхеэр, хүдөө ажахын үйлэдбэриин хүгжэлтын үндэһэ һуури болохо ороһо тарянай ажахые улам саашадань бэхижүүлхэ;

хоёрдохёор, сабшалан, бэлшээриин ургаса дээшэлүүлжэ, тэрэнээ зүбөөр ашаглаха;

гурбадахяар, тарялан дээрэ тэжээлэй ургамалнуудые ехээр ургуулжа абадаг болохо;

дүрбэдэхеэр, уһалагдадаг тарялангай, сабшалангай газар үргэдхэжэ, ой модо, шугы бургааһа сэбэрлэжэ, намаг хатаажа, шэнэ газар ашаглалгада оруулха.

Ороһо таряа ехээр абадаг болохо гээшэ гол анхаралда байгаашье, саашадаашье байха. 1975 оной эсэстэ республикамнай ороһо таряа абалгаяа 680—700 мянган тоннодо хүргэхэ юм. Тиихэдээ тэрэнэй ургаса адагынь гектарай 13—14 центнер гэхэ гү, али һүүлэй долоон жэлэй туршада дунда зэргээр абтаһан ургасаһаа 4—5 центнерээр ехэ болохо байна.

1971—1975 онуудта ороһо таряа бэлэдхэхэ хэмжээн орон дотор энэ табан жэлэйхиһээ ехээр хубилгагдахагүй гэжэ КПСС-эй ЦК-гай октябриин Пленумэй шиидхэбэринүүд соо заагдаһан байна. Манай республика ороһо бүри баян тушаадаг болохо. Энэмнай адууһа малаа тэжээлээр хангаха хэрэгтэмнай парти болон Советскэ правительствын зүгһөө үгтэһэн, шэнэ ехэ туһаламжа гээшэ. Үлүү гараһан бүхы ороһо тарягаа малдаа эдюулхэ аргатай болохобди. Тиимэһээ бидэнэр газар тарялангайнгаа культура саг үргэлжэ, оролдосотойгоор дээшэлүүлхэ, нэн түрүүн нютагай эрхэ байдалда баян ургаса үгэхэ сортын үрэһөөр бүхы тарилгаяа хангаха, шанар муутай үрэһөөр тарилга хэхэеэ болихо, наг шэбхэ болон минеральна үтэгжүүлгэ ехээр хэрэглэхэ, ургамалай дайсадтай, бог үбһэнтэй, элдэб үбшэнтэй тэмсэхэ шухала. Уһалагдадаг тарялангаа һайнаар ашагладаг болохо, газараа һайнаар элдүүрилхэ, газарай хүрьһэнэй һандаралгатай тэмсэхэ болонобди.

Ороһо таряа ехээр абадаг болохынгоо хажуугаар үбһэ абалгаяа эрид дээшэлүүлхэ эрилтэ табигдана. Энэмнай нийтын малые тэжээлээр хангаха гол арга зам болоно. Ямар аргаар энэ асуудал шиидхэгдэхэ болоноб?

Нэгэдэхеэр, тарялан дээрэ зелёнко болон олон жэлэй ногоо ехээр таридаг боложо, ургасынь дээшэлүүлхэ;

Хоёрдохёор, сабшалан, бэлшээриин ургаса дээшэлүүлхын тула агротехническэ болон эмхидхэлэй бусад хэмжээнүүдые оролдосотойгоор, шадабаритайгаар бэелүүлхэ хэрэгтэй.

Ороһо тарилгые хороонгүйгөөр ойрын жэлнүүдтэ зелёнко болон олон жэлэй ногоое 150—170 мянган гектарта тариха арга бии. Мүнөө үедэ эдэ ургамалнууд 107 мянган гектар эзэлнэ. Энээниие хүсэндэнь хүргэхын тула мүнөөнһөө оролдохо хэрэгтэй.

Үбһэ ехээр абадаг болохын тула нэн түрүүн сабшалангаа һайжаруулха болонобди. Эндэмнай арга боломжонууд айхабтар ехэ. Колхоз, совхозуудтамнай 345 мянган гектар сабшалан даалгагданхай тэхэ гү, али ажахы бүхэндэ дунда зэргээр 2800 гектар хүртэнэ. Энэ сабшалангай 102 мянган гектарынь уһалагдадаг, тиимэһээ тэндэхи ургасые дээшэлүүлхэ, малдаа хэрэгтэй соонь үбһэ бэлэдхэжэ абаха аргатайбди.

Зүгөөр мүнөө үедэ бидэнэр үбһөөр ехэ дутамаг байнабди гэжэ хэлэхэ баатай бологдоно. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, хэды олон хэмжээнүүдэй абтажа байгаашье һаань, сабшалан һайжаруулха хүдэлмэри хүдөө ажахын үйлэдбэриин эгээн гээгдэнги талань болоно. Республика доторнай 45 мянган гектар сабшалан бургааһа, жэжэ модондо даргдашанхай, 93 мянган гектар шахуу сабшалан намаг болошоо.

Энэ ехэ сабшалангые һайжаруулжа шадаа һаа, тэндэһээ 1 миллион центнер хүрэтэр үбһэн нэмэжэ абтаха байна бшуу. Теэд мүнөө дээрээ тэндэһээ абтаха ургасынь хахадыньшье эдлэгдэнэгүй гээшэ.

Сабшалангай ургасашье бага, гектарай оройдоо 7—8 центнер үбһэн абтана. Адууһа малаар олон Яруунын аймагта һүүлэй дүрбэн жэлэй туршада гектар бүриһөө жэлдээ 4 центнер, Хориин ба Хэжэнгын аймагуудта—4,8, Сэлэнгын аймагта—6,8, Зэдын аймагта—7,2 центнер үбһэн абтаһан байха юм.

Һүүлэй жэлнүүдтэ, илангаяа КПСС-эй ЦК-гай майн (1966 он) Пленумэй һүүлээр сабшалан һайжаруулха талаар республика дотор зарим тэды хүдэлмэри хэгдэнэ. Теэд тэрэ хүдэлмэриинь дэлисэ энэ жэл болотор үшөөл һула, илангаяа культуртехническэ хүдэлмэри дутагдалтайгаар ябуулагдаһан байна.

Харин байгша ондо энэ талаар зарим хубилалта болоо. Энээндэ 1968 оной апрелиин 4-дэ «Республикын колхоз, совхозуудта сабшалан, бэлшээриин ургаса дээшэлүүлхэ хэмжээнүүд тухай» гэһэн асуудалаар болоһон партиин обкомой II пленумэй тогтоол ехээр нүлөөлһэн. Тус тогтоол дотор 1968—1970 онуудта нуга сабшалангай, бэлшээриин ургаса дээшэлүүлхэ, тэрэниие зүбөөр ашаглаха гол зорилгонууд тодорхойлогдоо һэн.

Энэ жэлэй ургасада хэрэглэгдэхээр сабшалан дээрэ 476 мянган тонно наг шэбхэ гаргагдаа, 20 мянган гектар шахуу сабшалан, бэлшээри минеральна үтэгжүүлгэнүүдээр шанаржуулагдаа. 12 мянган гектар сабшалан шэбхээр үтэгжүүлэгдээ, 5,5 мянган гектар дээрэхи бургааһа, дэгнүүл отологдоо. «Бурводстрой» трестын машинно-мелиоративна станцинуудай, «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй оньһожоруулагдамал отрядууд болон бригадануудай хүсөөр 9,8 мянган гектар сабшалан, бэлшээри үндэһөөрөө һайжаруулагдаа, 2400 гектар газар ундалуулха уһалууриин системэнүүд шэнэдхэн заһабарилагдаа, 1852 гектар намаг налхи хатаагдаа.

Илангаяа ехэ хүдэлмэри үнгэрһэн хабартаа республика дотор соносхогдоһон хоёр һарын туршада хэгдэһэн байна.

Сабшалан, бэлшээри һайжаруулха хэмжээнүүдэй бэелүүлэгдэһэнэй ашаар үбһэ ногооной ургаса харал байса дээшэлээ. Нёдондо жэлэйхиһээ 66 мянган тонно үбһэн ехэ абтаа гэхэ гү, али 29 процентээр дээшэлһэн байна. Мухар-Шэбэрэй аймагай ажахынууд сабшалангай гектар бүриһөө 16,1 центнер үбһэ абажа, бүхыдөө 23,5 мянган тонно һурилоо. Хяагтын аймагай колхоз, совхозууд нёдонойхиһоо 28 процентээр ехэ үбһэ суглуулаа. Сэлэнгын, Зэдын, Бэшүүрэй болон Хориин аймагуудай ажахынууд урда жэлэйхиһээ 1,5 дахин үбһэ сабшалан дээрэһээ абаа.

Сабшалангай ургаса дээшэлүүлжэ, үбһэ ехээр абаха хэрэгтэ хэдэ хэдэн ажахынуудта эмхидхэгдэһэн түсхай луго-мелиоративна бригада болон отрядууд ехэ туһа хүргөө. Колхоз, совхозуудта бүхыдөө тиимэ 74 биргада, отрядууд, луговодуудай 507 звено хүдэлөө. Тэдэндэ 200 мянга шахуу гектар сабшалан, бэлшээри даалгагдажа, хэрэгтэй техникэ үгтэһэн, зарим ажахынуудта уһалууриин түхеэрэлгэнүүд тэдэндэ даалгагдаһан байха юм.

Имиэ бригада болон отрядуудые эмхидхэхэ хэрэгтэ анхаралтайгаар хандаһан, тэдэниие мэргэжэлтэй, ажалша бэрхэ хүнүүдээр бүридхэжэ, ажалыень зүбөөр эмхидхэһэн, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ талаар материальна болон моральна урмашуулгын зохихо хэмжээнүүдые хараалһан газарта амжалта туйлагдаһан байна. Энэ талаар Яруунын совхозой П. И. Соронинной хүтэлбэрилдэг бригадаһаа жэншээ абамаар. Энэ бригада сабшалан һайжаруулха агротехникэ оролдосотойгоор баримталжа, үнгэрһэн зунай бирагүй уларилтай байбашье, 415 гектар сабшалангай гектар бүриһөө 22,4 центнер үбһэ хуряажа шадаа. Анаагай совхозой, Мухар-Шэбэрэй аймагай «Искра», «Заганский», Зэдын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозуудай, Сэлэнгын совхозой, Ивалгын ОПХ-тай болон бусад зарим ажахынуудай механизаторнууд, луговодуул һайнаар хүдэлжэ гараа.

Луговодуудай зарим звенонууд бүришье баян ургаса абаһан байха юм. Бэшүүрэй аймагай «Рассвет» колхозой А. Т. Афанасьевай хүтэлбэрилдэг луговодуудай звено 40 гектар сабшалангай га бүриһөө 50 центнер үбһэ абаа. Гектар бүриһөө 30—40, мүн дээшэшье центнер үбһэ ургуулжа абаһан луговодуудай тоодо Химнын совхозой Ц. Д. Дамбиев, Хүдэриин совхозой М. Х. Байнзуров, Хяагтын аймагай Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой Д. Ц. Ранжуров, Хүрбын совхозой Д. Р. Ракшаев, Зэдын Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой С. Ф. Тараканоvский болон бусад ороно.

Түрүү ажахынуудай, луго-мелиоративна бригада болон отрядуудай, луговодуудай звенонуудай жэл бүри туйладаг амжалтанууд нэн түрүүн сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ талаар айхабтар ехэ арга боломжонуудай бии байһые гэршэлжэ үгэнэ. Гэхэтэй хамта эдэ дүнгүүд нуга сабшалангые эзэтэй болгоходо ямар ехэ ашаг үрэтэйб гэжэ харуулна.

Тиимэһээ ажахы бүхэндэ саг үргэлжэ хүдэлхэ оньһожоруулагдамал луго-мелиоративна отряд гү, али бригада эмхидхэхэ шухала болоод байһан тухай элидхэлшэ онсолон айхарба. Имиэ бригадануудые бүхы колхоз, совхозуудта жэлэй эсэс хүрэтэр эмхидхэхын тула бүхы хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй болоно. Энэ болюорто тэдэндэ сабшалан, бэлшээри даалгаха, жэлэй эсэс хүрэтэр, ерэхэ жэлдэ хэхэ хүдэлмэриинь түсэб тодорхойлоод, хэрэгтэй техникээр хангаха ушартай. Луго-мелиоративча отряд гү, али бригада саашадаа тракторна болон тракторно-тарялан ажалай бригадануудтал адли үйлэдбэриин шухала хубинуудай нэгэниинь болохо байна.

Манай республикын гандангы уларилтай эрхэ байдалда газар уһалха гээшэ сэгнэшэгүй ехэ удха шанартай. Сабшалан, бэлшээри уһалха хүдэлмэриие үргэнөөр ябуулһанай ашаар тэндэһээ 1966 ондо 106 мянган тонно үбһэн абтаһан байбал, тэрэ 141 мянган тоннодо хүргэгдэжэ, 1968 ондо уһалагдадаг сабшалангай гектар бүриһөө 14,5 центнер үбһэн хуряагдаа. Хяагтын, Бэшүүрэй болон бусад зарим аймагуудай олохон ажахынууд уһалагдадаг сабшалан дээрэһээ гектарай 25—30 центнер, мүн дээшэшье үбһэ абаһан байна.

Зүгөөр республика дотор юрэнхы дээрээ уһалагдадаг сабшалан үшөөл бага ургаса үгэнэ. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, колхоз, совхозууд уһалагдадаг газараа зүбөөр хэрэглэжэ шаданагүй. Зарим ажахынуудай энэ газараа ёһотоор сэгнэжэ, тэндэһээ шадаал һаа ехэ ургаса абаха гэжэ оролдожо байхада, бэшэ колхоз, совхозууд энэ баялигтаа анхардаггүй, тиигэжэ тэндэһээ биратай ургаса абадаггүй.

Уһалагдадаг газарта имиээр хандадаг баримтануудые бидэнэр тэсэхэ аргагүйбди.

Нэн түрүүн уһалагдадаг газараа, уһалууриингаа системэнүүдые эзэтэй болгожо, тэндээ ажалаа гуримтайгаар ябуулха ёһотойбди.

Тиимэһээ уһалууриин системэнүүдэй управлениин хүдэлмэриие һайжаруулха талаар хэмжээнүүдые абажа, уһалууриин системэнүүдэй түлөө тэдэнэрэй харюусалгые дээшэлүүлхэ эрилтэ табигдана. Тэдэнэр уһалууриин системэнүүдые зүбөөр ашаглахын түлөө оролдохынгоо хажуугаар, ажахынууд газараа хэр уһалнаб гэжэ хинан шалгаха үүргэтэй.

Һүүлэй жэлнүүдтэ колхоз, совхозууд булуур станцинуудые олоор абаа. Тиигэжэ тэдэнэр уһалууриингаа газар нилээд үргэдхэхэ аргатай болоо. Тиигэбэшье булуур станцинууд мууса хэрэглэгдэнэ. Республика дотор бии байгаа 139 булуур станцинуудай миил 116-ниинь хүдэлгэгдөө нэрэтэй. Эдэ түхеэрэлгэнүүдые зүбөөр хүдэлгэжэ шадаа һаа, адагынь 15—17 мянган гектар газар уһалжа болохо байгаа. Теэд мүнөө жэл энэ аргаар 11 мянган гектар умдалуулагдаа.

Манай эрхэ байдалда газар уһалха хэрэгэй ехэ удха шанартай байһые хараада абажа, сабшалан гансахан уһалууриин системэнүүдээр умдалуулагдаха бэшэ, мүн булуур станцинуудаар уһалагдаха зэргэтэй.

Наг шэбхэ болон минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэжэ, сабшалан бэлшээриин ургаса дээшэлүүлхэ асуудалнуудта элидхэлшэ тогтоо. Байгша ондо колхоз, совхозууд сабшалан дээрэ наг шэбхэ хэрэглэхынгээ хажуугаар урда жэлнүүдэйхиһээ нилээд ехэ минеральна үтэгжүүлгэ гаргаһан байна. Тэрэнь үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлхэдэ ехэ туһатай байба.

Хүдөө ажахыда хими нэбтэрүүлхэ шухала байһые партиин Центральна Комитедэй октябриин Пленум дахин батадхажа, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые бүри ехээр гаргадаг болохо талаар хэмжээнүүдые нэмэжэ хараалһан байна. Маанадай уялга юуб гэхэдэ, энэ минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ашаг туһатайгаар, һайнаар хэрэглэхэ, энээндэ хүнүүдээ һургаха, үтэгжүүлгэ хадагалха байра колхоз, совхозуудта олоор бүтээхэ, мүн «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй предприятинуудта тиимэ складуудые бүтээхэ шухала болоно.

Гэхэтэй хамта минеральна үтэгжүүлгэнүүдэй хэдышье ехэ ашатай туһатай байгаашье һаань, бидэнэр нютагайнгаа үтэгжүүлгэнүүдые, нэн түрүүн наг шэбхэ хэрэглэхэ асуудалда анхаралаа һуладуулха ёһогүйбди гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. Республикымнай ажахынуудта наг шэбхэ ехэ, тэрэниие хүсэдөөр хэрэглэжэ шадабал, тарялан, сабшалангай ургаса нилээд ехээр дээшэлүүлжэ болохо байна.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта)

Тэжээл бэлэдхэхэ асуудалаар болоһон республиканска зүблөөндэ хабаадагшад.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

СОВЕТ-ЧЕХОСЛОВАК ХУДАЛДАА НАЙМААНАЙ ХАРИЛСААН

Хани ёһоной, үгээ ойлголсолгын оршон байдалда СССР-эй, ЧССР-эй правительственна делегацинуудай хоорондо амжалтатайгаар үнгэргэгдэһэн хэлсээнүүдэй үндэһөөр Советскэ Союз Чехословакиин Социалис Республика хоёрой 1969 ондо эд бараа абалсаха тухай протокол доро ноябриин 20-до Москвада гар табигдаба.

Энэ протоколтой зохилдуулан, 1969 ондо эд бараа хоёр талаһаа абалсалгын хэмжээн 2 миллиард үлүүтэй түхэригэй болохо, 1968 онтой жэшээлбэл, 10 процентээр дээшэлхэ байна. ЧССР-эй гадаадын худалдаа наймаанай эрьесэдэ Советскэ Союз нэгэдэхи һуури эзэлнэ. Чехословаки СССР-тэй ехээр наймаа хэдэг хани гүрэнүүдэй нэгэн юм.

Советскэ Союз энэ аха дүү ороноо гол түлэб машинанууд, түхеэрэлгэнүүдые, тэрэ тоодо металл отолдог станогуудые, кузнечно-прессын, прокатна, энергетикын, холодильнигуудай түхеэрэлгэнүүдые, электровозууд болон суднануудые, эдеэ хоолой, химическэ, хүнгэн болон бусадшье промышленностиин һалбаринуудта хэрэгтэй түхеэрэлгэнүүдые, мүн арадай үргэн хэрэглэлэй эд бараа абаха юм.

Тэрэшэлэн Чехословакида нефть ба нефтьпродуктнууд, газ, түмэрэй руда, шулуу нүүрһэн, хара ба үнгэтэ металлнууд, барилгын модон, эдеэ хоолой зүйлнүүд, промышленна түхеэрэлгэнүүд, хүдөө ажахын машинанууд, хүнгэн автомобильнууд, тепловозууд, приборнууд, агаарай транспортын хэрэгсэлнүүд, культурно-ажаһуудалай хэрэглэлэй эд бараанууд үгтэхэ.

Хэлсээнэй ёһоор үгтэхэ эд бараанууд арадай ажахын түсэбүүдые амжалтатайгаар дүүргэхэ, хоёр ороной эрилтэнүүдые дүүрэнээр хангаха хэрэгтэ нүлөөлхэ байха.

(ТАСС).

ЧЕХОСЛОВАКИИН ВЕТЕРАНУУД МОСКВАДА

Дайнай ветерануудай Советскэ комитедэй уряалаар СССР-тэ айлшалжа ерэһэн, фашизмда эсэргүү тэмсэлшэдэй холбооной Словацка комитедэй делегаци Киевһээ ноябриин 19-дэ Москва бусажа ерэбэ.

Советскэ Союзай Герой, генерал-майор А. Н. Сабуровай командалһан партизан нэгэдэлнүүдэй сэрэгшэд байһан, ЧССР-һээ ерэһэн айлшад немец-фашис булимтарагшадтай 25 жэлэй саада тээ эрэлхэгээр тэмсэжэ унаһан, тэдэнэй командир ябаһан, Чехословакиин Национальна Герой, Советскэ Союзай Герой Ян Налепкын хүдөөлүүлэгдэһэн Житомирскэ областиин Овруч хотодо ошожо ерээ.

ДАЙНАЙ ВЕТЕРАНУУДАЙ СОВЕТСКЭ КОМИТЕДТЭ УУЛЗАЛГА БОЛОБО

Фашизмда эсэргүүсэн тэмсэгшэдэй холбооной Словацка комитедэй делегациин гэшүүдтэй дайнай совет ветерануудай уулзалга хани халуун оршон байдалда ноябриин 20-до Москвада үнгэрбэ.

Делегациие толгойлогшо, Чехословак-совет хани барисаанай холбооной Центральна Комитедэй гэшүүн Карел Томашчиктай хамта чехословак партизан отрядай командир байһан, Советскэ Союзай Герой Ян Налепкын аха дүүнэр Штефан ба Михал гэгшэд, партизан отрядай штабай начальник байһан Ян Ховенец, совет талаһаа—Дайнай ветерануудай советскэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшо, генерал-лейтенант С. С. Шатилов, чехословак партизан бригадын командир байһан, отставкада гараһан полковник М. И. Шукаев болон бусад энэ уулзалгада хабаадалсаа.

Тэрэ үдэртөө тус делегаци Кремль соохи В. И. Ленинэй квартира ба ажалладаг кабинетта ошожо хараа.

(ТАСС).

КОММУНИС БА ХҮДЭЛМЭРИШЭНЭЙ ПАРТИНУУДАЙ УЛАСХООРОНДЫН ЗҮБЛӨӨНДӨ БЭЛДЭХЭ КОМИССИДА ХАБААДАГШАДАЙ МЭДҮҮЛГЭ

Индонезиин коммунистнуудай, бусад патриодуудай ами наһые хамгаалая!

Империализмда эсэргүүсэн, өөрынгөө ороной эрхэ сүлөөгэй ба бэеэ даанхай байдалай түлөө эрэлхэгээр тэмсэгшэ коммунистнуудые ба бусад демократуудые Индонезиин хархис хүсэнүүдэй зэрлигээр хашажа хабшажа, алажа хюдажа байһые гүнзэгы ехээр зэбүүрхэн буруушаажа байһанаа Будапештдэ суглараад байһан бидэнэр, 67 коммунис ба хүдэлмэришэнэй партиин түлөөлэгшэд, элирхэйлэн мэдүүлнэбди.

Энэ шуһата алалга хюдалга гурбан жэлэй турша соо болюулагдаагүй байһаар. Хэдэн арбаад мянган хүн алуулһан, зобоогдоһон тулягдаһан байна. Хэдэн зуу мянган хүн түрмэнүүд ба концлагерьнуудта хаагдажа зобоогдоно, тулягдана, хосорон үхэнэ. КПИ-гэй ЦК-гай түрүүлэгшэ нүхэр Айдит, компартиин бусад хүтэлбэрилэгшэд сүүд ба мүрдэлгэгүйгөөр усадхагдаһан байна. Нүхэд Ньоно ба Судисман гэгшэдые һаяхан саазалжа, хархис этэгээдүүд шэрүүн шанга ааша шэнээр гаргажа байһанаа харуулаа.

Бүхы оронуудай олониитын буруушаалга мэдүүлжэ байбашье, Индонезиин хүтэлбэрилэгшэд алалга хюдалгые улам шангадхажа, өөрынгөө ороной коммунистнуудые, демократическа үзэл бодол баримталдаг бусад хүнүүдые усадхан үгы хэхэ хараа шэглэлээ үргэлжэлүүлнэ.

Эдэ гэмтэ ябуулганuудыень бидэнэр дахяад шоо үзэнэбди! Шуһа адхаралгые зогсоохо хэрэгтэй! Шэнэ алалгануудые хэжэ болохогүй. Индонезиин коммунистнуудтай, бусад демократуудтай ехээр талархажа байһанаа бидэнэр мэдүүлнэбди. Өөһэдынгөө оронуудай арадуудай дура хүсэлые мэдүүлһэн бидэнэр алалга хюдалгые болюулха, политическэ шалтагаанаар хаалтада һуугшадые сүлөөлхэ эрилтэ хэнэбди!

Индонезиин хархис этэгээдүүлэй гэмтэ ябуулганууд хэһээгдэнгүй улэхэгүй! Эрхэ сүлөөдэ дуратай Индонезиин арадые, империализмда эсэргүүсэн тэмсэхэ дура хүсэлыень тэдэнэр даража шадахагүйл!

Хархис этэгээдүүдэй гэмтэ ябуулгануудта эсэргүү буруушаалга бүхы дэлхэй дээрэ бүри шангаар дуулдаг лэ.

1968 оной ноябриин 20.
Будапешт.

ТААРУУГҮЙ ШИИДХЭБЭРИИЕ ЭРИД ШУУД БУРУУШААЛГА

Фашизмда эсэргүүсэгшэ, эрхэ сүлөөгэй, эб найрамдалай түлөө, Грецидэхи демократиин ба бэеэ даанхай байдалай түлөө тэмсэлшэ Александрос Панагулис гэгшые саазалан алаха гэһэн шиидхэбэрие бидэнэр Будапештдэ суглараагшад, коммунис ба хүдэлмэришэнэй партинуудай уласхоорондын зүблөөндэ бэлэдхэл хэхэ комиссида хабаадагшад зэбүүрхэн буруушаанабди; энэ үгаа тааруугүйгөөр фашис хархис засагай гаргаһан шиидхэбэринүүд дүүргэлтэ болгогдохогүй, юристнүүд-демократуудай уласхоорондын ассоциациин хэһэн эрилтын ёһоор болюулхые баадханабди; бүхы дэлхэй дээрэ боложо байһан һанал нэгэдэлгын хүдэлөөе дэмжэжэ, һайшаажа байһанаа тус бэлэдхэлэй комиссида түлөөлэгдэһэн бүхы партинуудай зүгһөө элирхэйлэн мэдүүлнэбди, Панагулисай ами наһые абархын, Грецидэхи хархис ёһоной хашалта хэһээлтэнүүдтэ эсэс табиха үргэн хүдэлөөндэ хүсэ шадал ба ябуулгануудаа нэгэдүүлхыень уряалан, бүхы антифашис ба империализмда эсэргүү хүсэнүүдтэ, бүхы үнэнтэ демократуудта, эб найрамдалда дуратай бүхы арадуудта хандана бди.

1968 оной ноябриин 20.

Будапешт.

РЕСПУБЛИКЫН КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДТА ТЭЖЭЭЛ ХЭР ЗЭРГ
БЭЛЭДХЭГДЭДЭГ, ТЭРЭНИИЕ ЯАЖА ЕХЭДХЭХЭ ТУХАЙ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта).

Ойрын жэлнүүдтэ сабшалан, бэлшээри һайжаруулха талаар бүри ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ юм. Ерэхэ жэлдэ уһалагдадаг газараа 1 мянган гектараар ургэдхэхэ, 2,5 мянган гектар уһалха уһалууриин системэнүүдые шэнэдхэн заһабарилха, 2,2 мянган гектар намаг газар хатааха, 16 мянган гектарта культуртехническэ хүдэлмэри ябуулха, 42 мянган гектар бэлшээри уһалууритай болгохо зорилго табигдана. Эдэ хүдэлмэринүүдэй хэмжээнь 1971—1975 онуудта бүри дээшэлхэ гээшэ.

Энэ ехэ хүдэлмэриие амжалтатайгаар дабажа гарахын тула мүнөөнһөө, байгша онһоо тэрээндэ һайса бэлдэхэ болоноблди. Илангаяа «Бурводстрой» трест, «Сельхозтехникэ» нэгэдэл гол үүргэ дүүргэхэ уялгатай. «Бурводстрой» трестын машинномелиоративна станцинуудые, «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй отрядууд болон бригадануудые, колхоз, совхозуудай луго-мелиоративна бригадануудые бэхижүүлхэ, тэдэнэрэй хэдэг хүдэлмэриинь шанар һайжаруулха, техникээ бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглаха зорилгонууд мүнөө үедэ угаа ехэ удха шанартай байна.

Илангаяа ехэ эрилтэ «Бурводстрой» трестын машинно-мелиоративна станцинуудта, барилгын участогуудта, тэрэшэлэн «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй отрядууд болон бригадануудта табигдаха зэргэтэй. Эдэ предприятинуудай зариманиинь колхоз, совхозуудта хэхэ хүдэлмэриингөө түсэб дүүргэдэггүй, техникээ мууса ашагладаг. Эндэ бии байгаа хүсэ ехэтэй тракторнууд, механизаторнуудай дутамаг дээрэһээ оройдоол нэгэ халаанда хүдэлгэгдэнэ. Тиимэ байдалые саашадаа тэсэхын аргагүй.

«Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй, «Бурводстрой» трестын, Мелиораци болон уһанай ажахын министерствын, Хүдөө ажахын министерствын республиканска болон аймагуудай эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд эдэ бригада болон отрядуудые кадрнуудаар хүсэд хангаха талаар хэрэгтэй бүхы хэмжээнүүдые абаха, тэдэнэрэй хүдэлмэридэ сааг үргэлжэ анхарал табижа байха үүргэтэй.

Ерэхэ жэлдэ, мүн саашадаашье бүтээгдэхэ уһалууриин барилга, түхеэрэлгэнүүдэй проект зохёохо, сметэ табиха хүдэлмэриие сааг соонь бэлдэхэ хэрэгтэ һаналаа табиха. «Росгипроводхоз» болон «Росгипрозем» экспедицинүүдэй хүсөөр тэдэ проектно-сметнэ документнүүдые түргэнөөр бэлдэхэ хэмжээ абаха шухала.

Республика дотор абтадаг мал ажалай продукциин хахадһаа ехэнхинь зунай бэлшээриин үедэ ороно гээшэ. Тиимэһээ бэлшээри һайжаруулха асуудалнуудта элидхэлшэ ехэ анхаралаа хандуулһан байна. Хэрбээ бэлшээриие зүбөөр хэрэглэжэ шадабал, мүнөө байгаа бэлшээри дээрээ бүри олон мал байлгажа болохо гээд нүхэр Пивоваров хэлэбэ. Тиихэдээ тэрэ Буряадай хүдөө ажахын туршалгын станцида бэлшээри һайжаруулха хүдэлмэриин дүршэл, тэндэ зарим малаа загонно аргаар адуулдаг болоһон дүршэлдэнь тогтоо. Тиимэ һайжаруулагдаһан бэлшээри дээрэ адуулагдаһан үнеэдын нёдондонойхиһоо 16,3 процент ехэ һү угаһан байна. Зүгөөр бэлшээринь хэдэн дахин бага болоһон байна.

Олон жэлдэ хэрэглэгдэхэ һайжаруулагдамал бэлшээри бии болгохо асуудалые зоримгойгоор, түргэнөөр шиидхэхэ, мүн холо хүбшын бэлшээри ашаглаха хэрэгтэй. Энэмнай зунай сагта малые тэжээлээр хангаха ехэ нөөсэ болоно гээшэ.

Тэжээлэй ургамалнуудые тариха, ургасыень дээшэлүүлхэ хэрэгтэ горитой анхарал табиха сааг ерээ. Энэ зорилгые амжалтатайгаар шиидхэжэ шадабал, малаа шэмэтэ тэжээлээр, мүн һайн шанартай үбһөөр хангажа болохо байна.

Байгша ондо зеленко болон олон жэлэй ногоонууд 107 мянган гектар эзэлээ. Энэмнай үшөөл бага гээшэ. Ногоо тарилгые саашадань ургэдхэжэ, 1975 он хүрэтэр тэрэниие адагынь 150—170 мянган гектарта тарижа, ургасыень дээшэлүүлхэ болоноблди. Бобово ургамалнуудай тарилгые ургэдхэжэ, тэрэнэй ороохо сугалуулха, мүн үбһэндэ хуряаха, республика доторoo ногооной үрэһэ абаха хэрэгые гуримшуулха талаар зохихо хэмжээ абаха хэрэгтэй.

Малай тэжээлдэ шэмэтэ тэжээл ехэ һуури эзэлдэг. Теэд колхоз, совхозууднай мүнөө хүрэтэр шэмэтэ тэжээл гэжэ гол түлэб силос хэрэглэгдэдэг байна. Силос ехэнхидээ кукурузын ногоогоор дарагдана. Олонхи ажахынуудта энэ ургаса ехэтэй, һайн силос болодог ургамалые харуулһалжа, ургасыень дээшэлүүлжэ һураһан байна. Тиигэбэшье ажахынуудта энэ талаар бии байгаа арга боломжонууд хүсэдөөр хэрэглэгдэнэгүй. Республика дотор юрэнхы дээрээ кукурузын ургаса бага байһаар. Тиимэһээ кукурузын ургасые дээшэлүүлхын түлөө үсэд шангаар оролдохо болоноблди.

Тиихэ зуураа, шэмэтэ тэжээл болгон хэрэглэхэ бусад арга боломжонууд тухайгаа бодомжолхо, нэн түрүүн тэжээлэй корнеплодуудай тарилгые ургэдхэхэ эрилтэ табигдана. Жэшээнь, турнепс хаа хаанагүй муу бэшээр ургадаг. Байгша ондо тэжээлэй үнэтэ ургамал куузику ехээр таригдажа захалаа. Энэ ургамалнай турнепсдэ орходоо 2,5 дахин ехэ ашаг шэмэтэй. Куузику тариһан газарта һайн ургаса абтаа. Зарим ажахынууд гектарай 300-һаа 600 хүрэтэр, мүн дээшэшье центнер ургаса абаһан байна. Энээн дээрэһээ харахада, түс ургамалые саашадаа бүри ехээр таридаг болохо гэжэ һанагдана.

Тэжээл бэлэдхэхэ асуудалые хаража үзэхэдөө, мүн тэрэнэй шанарые дээшэлүүлхэ шухала байһыень мартажа болохогүй. Юуб гэхэдэ, олохон ажахынуудта үбһэ тэжээлэй шанар үшөөл бирагүй байһаар. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, үбһэ хуряаха, силос дараха болзор яаха аргагүй унжагайрдаг, тэрэниие бэлэдхэхэ технологи алдагдадаг байха юм. Энэ жэлдэ тэжээл бэлэдхэхэ үедэ сагай уларилай зохид байгаашье һаань, олохон колхоз, совхозууд үбһэ хуряалгаяа 50—60 үдэр унжагайруулһан байна.

Олохон ажахынуудта силос дараха хүдэлмэри баһал нигэжэ унжагайрһан байха юм.

Үбһэнэй гурилай шанарайнгаа талаар хэдышье булюу һайн байгаашье һаань, мүнөө дээрээ тэрэ багаар бэлдэгдэнэ. Байгша ондо бүхы ажахынууднай оройдоол 667 тонно үбһэнэй гурил бэлдээ. Зүгөөр энээниие бэлдэхэ техникээ хүсэдөөр хэрэглэжэ шадаа һаа, тиимэ гурил 4—5 дахин ехэ абтаха байгаа.

Тэжээлэй шанар һайжаруулха, тэжээл бэлэдхэхэ, тэрэниие хадагалха технологи нарижуулан гуримшуулха, энэ талаар республикын эрхэ байдалда зохихо, научна үндэһэ бү[...] дурадхалнуудые тодорхойл[...] далда Хүдөө ажахын министе[...] колхоз, совхозуудай хүтэлб[...] шэд, хүдөө ажахын мэргэжэлт[...] лэдбэриин управленинүүд [...] уялгатай. Илангаяа тэжээл [...] хүдэлмэриие үргэлжэдэнь [...] руулха, эндэ элдэб зүйлэй [...] нуудые хэрэглэхэ сааг ерээ. [...]

Тэжээл бэлэдхэхэ талаар [...] сагта иимэ шухала зорил[...] шиидхэхэ болоноблди. Малай [...] лээр хүсэд хангаха гээшэ [...] арадай хэрэг. Энэ талаар [...] дэмтэд, хүдөө ажахын мэрг[...] хүдөө ажахын һуралсалай бол[...] шалгын эмхи зургаанууд ех[...] хүргэхэ гэжэ найданабди.

Колхоз, совхозуудай [...] республикымнай хүдөө ажахы[...] хы хүдэлмэрилэгшэд В. И. Л[...] түрэһөөр 100 жэлэй ойн урм[...] бүгэдэ арадай мүрысөөндэ ор[...] хүдөө ажахын талаар КПСС-[...] гай октябриин Пленумэй таби[...] зорилгонуудые амжалтатайгаа[...] лүүлхын түлөө тэдэнэрэй бүхы [...] шадалаа элсүүлхэ байһаниинь [...] жаггүй.

ЗҮБЛӨӨН ДЭЭРЭ ХЭҺЭН ЭЛИДХЭЛ ТУШАА ҮГЭ ХЭЛЭЛГ[...]

1. Сабшалангай ургаса улам дээшэлүүлхэ

Элидхэлэй һүүлээр үгэ хэлэһэн хүнүүд зүблөөн дээрэ табигдаһан асуудалай айхабтар ехэ удха шанартай байһыень тэмдэглээд, саашадаа олошоржо байгаа ниитынгээ адууһа мал үбһэ тэжээлээр хүсэд хангадаг болохын тула улам шангаар оролдохо, түрүүшүүлэй дүршэлые бүгэдын шадабари болгохо тушаа тогтоһон байна.

— Сабшалан һайжаруулха хүдэлмэридэ бидэнэр 1961 онһоо хойшо анхарал ехээр табидаг болоо һэмди,— гээд, Зэдын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр **Щербаков** үгэеэ захалаа.—Түрүүшынгээ жэлдэ бүхы сабшалангаа гүүртэ, отаранuудта хубаарилжа үгөө һэмди. Һүүлээрнь, 1967 ондо колхоздоо луго-мелиоративна отряд эмхидхээбди. Тэрэ отрядта сабшалан һайжаруулха бүхы машина, хэрэгсэлнүүд, хүсэтэ тракторнууд үгтөө һэн. Тиигэжэ сабшаламнай хоёр дабхар эзэлтэй болоо.

Колхоздомнай 2462 гектар сабшалан бии нэрэтэй. Теэд тэрэнэй миил 1200 гектарынь сабшагдадаг байһан. Бэшэнь шугы бургааһанда дарагдашаһан, намаг налхи болошоһон. Эдэ жэлнүүдтэ энэ сабшалангаа һэргээхэ талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэнэ. Энээндэмнай «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй отделениинхид горитой туһална.

Хабартаа сабшалан уһалха үедэ газар уһалагшадаар тусхай хүнүүд табигдадаг, тэдэнэр хожомоо үбһэшэдэй звенонуудые хүтэлбэрилдэг юм гээд үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ.

Саашань нүхэр Щербаков сабшалан дээрэ жэл бүри наг шэбхэ ехээр гаргажа, газараа һайнаар уһалдаг болоһон тухайгаа хөөрэбэ. Тиигэжэ үбһэ ногооной ургаса хоёр дахин дээшэлһэн байна. Колхозой эрхим луговодууд нүхэд Таракановский, Баинэр болон бусад гектарай гушаад центнер үбһэ абадаг болонхой. С. Ф. Таракановский энэ жэлдэ 75 гектар сабшалангай га бүриһөө 35,6 центнер үбһэ хуряаһан байна. Мүн үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлхэ хэрэгтэ зохидоор тогтооһон ажалай түлөөһэн, нэмэлтэ түлөөри болон бусад урмашуулга ехэ нүлөөтэй байгаа гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ.

— Малай тэжээл элбэг ехээр абадаг болохо асуудалые гэдэргэ татангүй шиидхэхэ сааг ерээ,—гээд Сэлэнгын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой луговод нүхэр **Жамбалов** эхилбэ.—Манай колхоз сабшалан һайжаруулха гэжэ оролдожо захалһаар 5—6 жэл болоо. Харин һүүлэй гурбан жэлэй туршада энэ хэрэгтэ хам ороо гээшэбди.

Илангаяа 1968 ондо ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Сабшалан дээрэ наг шэбхэ горитой гаргагдаһан, минеральна үтэгжүүлгэ урдынхиһаа ехэ хэрэглэгдээ. Луговодууд газараа оролдосотойгоор уһалһан байна. Энээнэй ашаар колхознай табяад мянган центнер үбһэ бэлэдхээ гэхэ гү, али гектар бүриһөө 18 центнер ургаса абаа. Тиигэжэ колхозойнгоо адуу мал һайнаар ондо оруулха арга олгогдоо гээшэ.

Нүхэр Жамбалов саашань өөрынгөө даажа абаһан сабшалан дээрэ яажа хүдэлһэн, ямар аргаар гектарай 35,6 центнер, зарим участогуудһаа гектарай 11,4 центнер үбһэ абаһан тухайгаа хөөрэжэ үгөө. Илангаяа сабшалан дээрэ минеральна үтэгжүүлгэ, наг шэбхэ хэрэглэхэдэ ехэ аша үрэтэй байһыень элиншэлээ.

— Манай колхоздо шадабаритай бэрхэ луговодууд олон,—гээд үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ.—Луговодууд нүхэд Жапов, Дансорунов, Бальжинов гэгшэд ургасаараа намайе булиһан байна.

Сабшалан һайжаруулха талаар бидэнэр хүршэ Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой луговодуудтай мүрысэдэг гээшэбди. Тэрэ колхоздо үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлхэ талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэнэ, урданьшье хэгдэдэг байһан. Тиигэбэшье манай колхоз гээгдээгүй гэжэ һананабди. Хэрбээ тельманэйхид энэ жэл гектар бүриһөө 15 центнер ургаса абаһан байбал, бидэнэр 3 центнерээр ехэ үбһэ хуряагаабди.

Хойшодоо луговодуудта минеральна үтэгжүүлгэ, аммиачна селитрэ, гранулированна суперфосфат элбэгээр үгэхэ, олон жэлэй ногооной үрэһөөр хангаха тухай нүхэр Жамбалов эрилтэ табяа.

Сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ талаар һүүлэй дүрбэ-табан жэлэй туршада ехээр оролдожо, 170 га сабшалангай гектар бүриһөө 24,8 центнер үбһэ абадаг болоһон тухайгаа Түнхэнэй аймагай Саянай совхозой суута луговод нүхэр **Гомбоев** хөөрөө. Наг шэбхэ, аммиачна селитрэ хэрэглээд, һайса уһалагдаһан 50 гектарай түс бүриһөө энэ жэл 47 центнер үбһэн хуряагдаа гэбэ.

— Манай звено гансахан бэлэн үтэгжүүлгэнүүдые хүлеэгээд һуудаггүй, харин мал ооной үнэһэ, шубуунай аргал суглуулжа, сабшаландаа хэрэглэдэг байна. Наг шэбхээ намарһаа хабар болотор хэдэн мори тэргээр, нэгэ тракторaар зөөдэгбди,—гээд нүхэр Гомбоев мэдүүлбэ.—Мүнөө үедэ энэ хүдэлмэридэ 6 мори тэргэ, нэгэ трактор хэрэглэгдэнэ.

Хабартаа сабшалангаа 2—3 дахин борнойлдог, хүрьһыень урбуулангүйгөөр зарим участогуудаа дисктэй лущильнигаар элдүүрилдэг, шүбгэтэй каток ябуулдаг тухайгаа хэлэжэ үгөө.

— Урдань Буряад ороной суута луговод нүхэр Герасимов гектарай 102 центнер хүрэтэр үбһэ ургуулжа абаһан байгаа,—гээд үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ.—Теэд мүнөө бидэнэр тэрээнһээ юугээр дутахабибди? Бидэндэ хүсэ ехэтэй техникэ бии, минеральна үтэгжүүлгэ үгтэнэ. Бидэнэр бүри ехэ ургаса абаха ёһотойбди гэбэ.

Мүн нүхэр Гомбоев үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлхэ хэрэгтэ юун һаад хүргэнэб гэжэ хэлээ. Ногооной ургасада зумбараанууд ехэ хоро хүргэнэ. Һургуулиин һурагшад, луговодуудай энэ хоротонтой тэмсэдэг байбашье, үшөөл бирагданагүй. Адууһа мал сабшаланда орожо, ногооной ургаса муудуулна. Эдэ дутагдалнуудые эрид шууд усадхаха шухала гэжэ луговод мэдүүлбэ.

— Үнгэрһэн хабар болоһон КПСС-эй обкомой II пленумэй шиидхэбэри бэелүүлэн, аймагай ажахы бүхэндэ луго-мелиоративна отрядууд эмхидхэгдэжэ, сабшалан һайжаруулха талаар горитой хүдэлмэри хэгдээ,—гээд КПСС-эй Загарайн райкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр **Скубаренко** тогтообо.—Гадна аймагай ажахынуудта луговодуудай 70 звено ажаллаа. Тиигэжэ байгша ондо уһалагдадаг сабшалангай гектар бүриһөө 13 центнер үбһэн абтаа гэхэ гү, али нёдондонойхиһоо 3,6 центнерээр дээшэлһэн байна.

Үгэ хэлэгшэ түрүү луговодуудайнгаа амжалтануудта тогтоод, ойрын хоёр жэлэй туршада бүхы сабшалангай гектар бүриһөө адагынь 16 центнер үбһэ абажа шадабал, мал ажалай продуктнуудые ехээр абаха зорилгоёо бэелүүлхэ байнабди гэбэ. Тиимэ ургаса абахын тула уһалууриин системэнүүдые шэнэлэн заһабарилха, олон жэлэй ногоонуудай үрэһэ хэрэглэхэ, аммиагай уһа хадагалха склад бариха шухала болоно. Энэ хүдэлмэридэмнай мүнөө үедэ аймаг дотор эмхидхэгдэжэ байһан машинно-мелиоративна станци ехэ туһа хүргэхэ ушартай. Нүхэр Скубаренко мүн уһалууриин системэнүүдэй проект зохёохо хүдэлмэриие республика доторoo гуримшуулан һайжаруулха асуудалда тогтоо.

Зундаа сабшалан умдалуулха уһаар дуталдадаг газарта сөөрэм тогтоохо, хаалта, боолто олоор бариха асуудалда Бэшүүрэй аймагай Бодонгуудай совхозой директор нүхэр **Цыденжапов** анхараа.

— Шанагын гол дээрэ энэ жэл ехэ хаалта барижа, тэндээ 1 миллион кубометр уһа тогтоохо аргатай болообди,—гээд нүхэр Цыденжапов элидхэбэ.—Энээнэй ашаар нилээд ехэ сабшалангаа зундаа дутамаггүй уһалха байнабди. Теэд бүхы сабшалангаа уһаар хангахын тула үшөө хоёр ехэ сөөрэм тогтоохо хэрэгтэй. Тоолоод үзэхэдэ, иимэ сөөрэмүүдые тогтоохын, шэнэ ханааб, һубагуудые татахада 100 мянган түхэриг хэрэгтэй болохо байна.

— Сабшалангаа гүйсэд умдалуулаад байбал, өөһэдөөшье гомдохогүйбди,—гээд Хүдэриин совхозой эрхим луговод нүхэр **Серебрянников** захалба.—Һүүлэй дүрбэ-табан жэлэй туршада даалгагдаһан сабшалангаа һайжаруулха талаар горитой хүдэлмэри хэһэн байна. Болдог дэгнүүл отологдожо, жэгдэлэгдэһэн байна. Сабшалангай хүрьһэн борнойлогдоно, шүбгэтэй каток шэрэгдэнэ, наг шэбхэ гаргагдажа, һайса уһалагдана.

Эдэ бүгэдын ашаар түрүү луговод энэ жэлдэ гектар бүриһөө 38,9 центнер үбһэ хуряажа абаа.

Майла, добо газараа хабартаа һайрамаар уһалдаг байһан тухайгаа үгэ хэлэгшэ хөөрэжэ үгөө.

Хүдэриин совхоздо дүршэл ехэтэй, үбһэ ногооной баян ургаса абадаг луговодууд олон. Тэдэнэрэй оролдосотой һайнаар ажаллаһанай ашаар совхоз бүхы сабшалан дээрэһээ гектарай 22 центнер үбһэ хуряажа абаһан байха юм.

— Ерэхэ жэлдэ даалгагдаһан сабшалангайнгаа гектар бүриһөө 42 центнер ургаса абаха гэжэ шиидээд байнаб,—гээд тэрэ мэдүүлбэ.—Хэлэһэн үгэдөө хүрэхын тула мүнөөнһөө оролдожо байнабди. Минии даадаг участок дээрэ мүнөө 1200 тонно наг шэбхэ гаргагдаа.

Сабшалангай ургаса дээшэлүүлхын түлөө оролдожо байһан түрүүшүүлэй, түрүү ажахынуудай хажуугаар энэ шухала хэрэгтэ хайша хэрэгээр хандадаг, хараалһан хэмжээнүүдээ дүүргэдэггүй хүтэлбэрилэгшэдэй бии байһан тухай республикын хүдөө ажахын министрэй орлогшо нүхэр **Николаев** шүүмжэлээ. Хэжэнгын аймагай Худанай совхоз сабшалан һайжаруулха талаар хараалһан түсэбөө холо дүүргээгүй үлэшоо. Тиигэжэ тэдэнэр республика дотор гектар бүриһөө дунда зэргээр абтаһан үбһэ ногооной ургасаһаа 3 центнер доогуур абаа.

Зэдын аймагай ажахынуудта (Ленинэй нэрэмжэтэ колхозһоо бэшэндэ) луго-мелиоративна отрядууд эмхидхэгдээгүй байшоо. Тиигэжэ тэдэнэр КПСС-эй обкомой II пленумэй тогтоол дүүргээгүй, сабшалангайнь ургаса биратай дээшэлээгүй байна.

Һүүлэй дүрбэн жэлэй туршада даалгагдаһан сабшалангайнгаа ургаса гектарай 8 центнерһээ 22 центнер хүрэтэр дээшэлүүлһэн дүршэл тухайгаа Хоринои аймагай Хүрбын совхозой луговод нүхэр **Ракшаев** зүблөөндэ хабаадагшадта хөөрэбэ.

— Бидэ гурбан луговодто, Доодо-Нугын 400 гектар сабшалан даалгагданхай, тэрэнэйнь 200 га уһалагдадаг газар,—гээд тэрэ хэлээ.—Минии өөрымни даадаг 130 гаран гектар дээрэһээ гектарай 36,5 центнер, һайса үтэгжүүлэгдэһэн, минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэһэн газарһаа гектарай 44 центнер үбһэн абтаа. Иимэ ургаса абахын тула үбэлдөө 60—70 мянган кубометр тошо халяадаг байнаб. Тиигэжэ сабшалангаа 3—4 дахин һайса уһалха аргатай болотдоно. Бүхы үбһэеэ шарга дээрэ һүрилдэг гээшэбди.

Үбһэ ногооной өөрынь үнэ сэнгэй ехэ байһан тухай үгэ хэлэгшэ тогтоо. Яахадаа үбһэнэй үнэ сэн ехэ болоноб? Малай үбэлэй байранууд сабшалангһаа холо боложол байна. Тиимэһээ наг шэбхэ холоһоо зөөдэг болоо. Органическа болон минеральна үтэгжүүлгэнүүдые бутаруулха, жэгдээр тараaха тусхай машинануудай үгы байһан дээрэһээ эдэ бүгэдые гараар хэдэг гээшэбди. Хоёрдохёор, сабшалан дээрэһээ адууһа мал хабартаа дан орой гаргагдана. Хажуугаарнь модо зөөдэг автомашинанууд дуратай газараараа харгы хэжэ, хэдэн олон гектар сабшалан хэрэгһээ гаргана.

— Манай аймагай бүхы ажахынууд энэ жэлдэ гектарай 15,2 центнер үбһэ хуряажа абаа,—гээд Улаан-Үдын аймагай үйлэдбэриин управлениин начальник нүхэр **Кожевников** үгэеэ эхилээ.—Тиихэдэ «8-е Марта», «Дружба», «Советская Россия», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозууд, «Байкал» племхоз гектарай 20 гаран центнер ургаса түйлаа.

Нүхэр Кожевников аймагайнгаа түрүү луговодуудай амжалтанууд тухай хэлээд, үнгэрһэн намар сабшалан һайжаруулхаар соносхогдоһон һарын туршада хэһэн хүдэлмэреэ элидхээ. Энэ үедэ сабшалан дээрэ 40 мянган тонно аргал шэбхэ гаргагдаһан байна.

Намартаа сабшалан дээрээ гаргаһан шэбхээ тэрэ доронь тараажа, жэгдэлжэрхихэдэ зохид гэжэ тэрэ мэдүүлбэ. Юуб гэхэдэ, хабартаа тэрэниие тараахань хүдэлмэри ехэтэй, обоохойнууд удаан сааг соо гэдэнгүй байдаг ха юм. Харин намартаа тараагдаһан шэбхэнь хабартаа саһанай хайлахатай сасуу нойтыень бэедээ шэнгээдэг гэжэ шэнжэлэгдэһэн байна.

Үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлхын түлөө тэмсэхынгээ хажуугаар тэрэниие белок элбэгтэй болгохо гэжэ оролдохо шухала байһан тухай СССР-эй Наукануудай Академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ нүхэр **Рампилова** хэлэбэ. Сабшалан дээрэһээ абтадаг үбһэ ногооe шэнжэлээд үзэхэдэ, тэрээндэ белок бага байна. Зүгөөр бобово ургамалнууд белок элбэгтэй. Тиимэһээ сабшалан дээрээ бобово ургамал ногоо элбэгжүүлхэ тушаа һаналаа табиха сааг ерээ.

Сабшалан дээрэ минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэхэдэ, үбһэ ногооной ургаса дээшэлжэ, тэндэ бобово ургамалнууд олон боложо, үбһэнэй белогынь хоёр дахин, тэрэнһээ дээгүүршье ехэ болодог байна. Энээн тухай зүблөөндэ хабаадагшадта эрдэмтэ хөөрэжэ үгөө. Мүн микрободосуул, молибден, бор, цинк гэхэ мэтэ зүйлнүүд ургамалай белок ехэ болгодог гэжэ шэнжэлэгдэһэн.

Зарим ажахынууд белок элбэгтэй бобово ногоотой сабшалантай байбашье, тэрэнэйнгээ ургаса сааг соонь хуряажа абаагүй дээрэһээ шанарынь муудуулна. Жэшээнь, Загарайн аймагай Эрхирэгэй совхоздо хүсы ногооной ургадаг ехэ сабшалан бии. Тиигэбэшье энэ совхозойхид хүсы ногоонойнгоо хэзээ үни сэсэглэжэрхиһэн хойнонь хуряажа абадаг. Энэ ушарта ургамалай белок нилээд бага болоно. Хэрбээ энэ ногооной сэсэгээ задалаагүй байхадань хуряажа абаа һаа, шанарынь хараата дээгүүр байха һэн.

— Газараа шэбхээр үтэгжүүлхэдээ шэнэ арга хэрэглэхэ шухала гэжэ һанагдана,—гээд эрдэмтэ мэдүүлбэ,—Сабшалангаа шэбхэжүүлхэ зуураа тэрэнээ дисктэй лущильнигаар элдүүрилхэдэ түрүүшын жэлһээ ногооной шанар хубилдаг, хяагжаруу шэмэтэй һайн үбһэ ногоон элбэгжэдэг байха юм.

Республиканска зүблөөнэй забһарлалтын үедэ. Ф. СОРОКИНОЙ [...]

2. Тэжээлэй ургамалнуудые ехээр тариха, элбэгээр абадаг болохо

Ниитын адууһа малай тоо толгой олошоруулха, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ шухала зорилгые амжалтатайгаар шиидхэхын тула ороoһо таряа улам ехээр ургуулха, тарялан дээрэ тэжээлэй үнэтэ ургамалнуудые ехээр тарижа, ургасыень дээшэлүүлхэ шухала байһан тухай элидхэлшэ болон үгэ хэлэгшэд онсолон тэмдэглэһэн байна. Энээндэ КПСС-эй ЦК-гай октябриин (1968 он) Пленум ехэ анхарал хандуулаа.

Зүблөөн дээрэ үгэ хэлэһэн Буряадай хүдөө ажахын институдай ургамалай кафедрые даагша нүхэр **Барнаков** энээн тушаа ямар арга боломжонуудай бии байһан тухай тогтожо хэлээ.

— Ороoһо таряан гээшэ бүхы баялигаймнай эхин,—гээд тэрэ захалаа.—Тиимэһээ тэрэнэй ургасые саашадаа дээшэлүүлхын тула эсэшэ сусашагүйгөөр оролдохо болоноблди. Илангаяа ороoһо таряанай һайн үрэһэтэй байхын түлөө сааг үргэлжэ тэмсэхэ шухала. Маанадай шэнжэлээд үзэхэдэ, һайн газар дээрэ ургуулагдажа абтаһан үрэһэнһөө хойто жэлынь гектарай 4—9 центнер хүрэтэр ехэ ургаса абтадаг байха юм. Тиимэһээ үрэһэнэй участогуудые эгээн һайн газарта, урда жэлынь таарамжатай ургамалай ургуулагдаһан полидо тариха болоно.

Саашань нүхэр Барнаков республикын эрхэ байдалда тэжээлэй ямар ургамалнуудые тарибал, тогтууритай баян ургаса абтаха тухай хэлээ. Нэн түрүүн донник ногооe полевой севооборотдо оруулхада аша үрэ ехэтэй. Тэрэниие ямаршье муу, хужартай, элһэлиг газарта тарихада зохихо. Түрүүшынгээ жэлдэ энэ ургамал гектарай 15—16 центнер һайн шанартай, белок ехэтэй үбһэ үгэдэг байна. Белогойнгоо талаар тэрэ хүсы үбһэнһөө дутадаггүй. Донник ногооe Кабанскын аймагай Шергинскэ совхоз (агроном нүхэр Дубкова) ехээр тарижа, һайнаар ургуулдаг болоо. Зүгөөр республикын бусад ажахынууд тэжээлэй энэ һайн ургамалда анхарал табинагүй.

Үгэ хэлэгшэ мүн наран сэсэг ехээр тарижа, һайнаар ургуулха арга бии гэжэ мэдүүлбэ. Хоёр сортын наран сэсэг сорт туршалгын станцинуудта шэнжэлжэ үзэхэдэ, айхабтар аша үрэтэй байһанаа харуулаа. Наран сэсэг манай республикын аймаг бүхэндэ тооной ургадаг. Хабартаа, намартаа хүйтэнһөө айдаггүй. Тэжээлэй бодосуудыень шэнжэлжэ үзэхэдэ, тэрээндэ белок ехэ бии. Теэд манай республикын ажахынууд яахадаа силосэй энэ үнэтэ ургамалые хэрэглэхээ болёо гээшэб? Гол шалтагааниинь гэхэдэ, энэ ургамалые намартаа дан оройтожо, сэсэглэһэнһээнь хойшо аяар һара болоһон хойно хуряажа байдаг. Тиигэжэ эшынь модохироһон хойно хуряагаад, гэрэниие «мал дурагүйгөөр эдинэ» гэжэ шалтадаг байха юм. Хэрбээ энэ ургамалые һая сэсэглэжэ байхадань хуряажа абаа һаа, һайн шанартай силос дарагдахал. Наран сэсэг ургуулһан газарта хойто жэлынь шэниисэ һайнаар гарадаг байна.

Эрдэмтэ нүхэр Барнаков мүн зелёнкын ургаса һайжаруулха асуудалда тогтоо.

— Манай республикын ажахынууд зелёнко ехэ таридаг, теэд тэрэнһээ бага ургаса абана,—гээд тэрэ анхарба.—Олонхи ушарта гектарай 15—17 центнер зелёнко хуряагдана. Энээнэй гол шалтагаан юун бэ гэхэдэ, зелёнко тариха газар хабар орой хахалагдана. Хэрбээ тэрэниие тарилга хэхэһээ һара урид хахалжа шадаа һаа, ургасань нилээд һайн байха һэн. Шэнжэлээд, туршаад үзэхэдэ, эртэ хахалагдаһан газарта таригдаһан зелёнко баян ургаса үгэнэ.

— Газар багатай манай совхозой эрхэ байдалда гектар бүхэниие ашаг үрэ ехэтэйгээр ашаглаха эрилтэ табигдана,—гэһэн үгэнүүдээр Кабанскын аймагай Байгалай совхозой главна агроном нүхэр **Аленичев** захалжа хэлээ.—Һүүлэй жэлнүүдтэ энэ талаар абтаһан хэмжээнүүдэй ашаар 1968 ондо гектар бүриһөө 17 центнер үбһэн абтаа гэхэ гү, али 1962 онойхитой жэшэхэдэ хоёр дахин ехэ болоно.

Манай совхоздо олон жэлэй ногоо тариха, ургуулха хэрэгтэ ехэ анхарал табигдана гэжэ тэрэ мэдүүлээ. Олон жэлэй ногоо ургуулдаг Тимлюгай бригада 108 гектар хүсы ногооной гектар бүриһөө 36 центнер, һайса үтэгжүүлэгдэһэн 40 гектарай түс бүриһөө 43 центнер үбһэ абажа шадаа.

Малаа тэжээлээр хүсэд хангахын тула олон жэлэй ногоо саашадаа бүри ехээр таридаг болохобди. 1969 ондо тэрэнэй тарилга 700 гектар эзэлхэ юм.

— Байгша онһоо бэлшээр[...] жаруулха хүдэлмэридэ анхар[...] захалаа,—гээд тэрэ саашань [...] жэлүүлбэ.—Бэлшээриие гур[...] гаар ашаглажа, тэндэ бага зар[...] неральна үтэгжүүлгэ тар[...] уһалхада ногооной гараса ар[...] бэлдат байна. Бага багааршье [...] бэлшээрээ һайжаруулха ёһ[...] гэбэ.

Аймагай ажахынуудай [...] ехээр тарижа, түрүүшынгээ [...] яһала һайн ургаса абаһан т[...] Улаан-Үдын аймагай үйлэ[...] управлениин начальник нүх[...] **[...]жевников** хөөрэжэ үгөө. Байг[...] эндэхи ажахынууд 360 гектар[...] зику таряа. Тиигэжэ гектар [...] дунда зэргээр 181 центнер [...] хуряагдаһан байна. Энээнэй [...] тэжээлэй корнеплодууд урда [...] хиһээ 3,5 дахин ехэ абтаа.

Эндэхи «Маяк» колхозой [...] гектар куузику тарижа, ге[...] 203 центнер шэмэтэ тэжээл [...] лаа. Рассада тарижа ургуул[...] зарһаань гектарай 670 центнер [...] зику хуряагдаһан. Энэ ур[...] баян ургаса мүн «Авангард» [...] до абтаа.

— Теэд тэжээлэй энэ үнэт[...] малые тариха, хуряаха хү[...] мүнөө бүхыдөө гараар хэгдэнэ,—[...] нүхэр Кожевников анхарба.—[...] даа тэрэниие оньһожоруулха шу[...]

Малай тэжээлдэ кукуруза ех[...] ри эзэлнэ. Манай ажахынууд [...] гектарта энэ ургамалые тари[...] гэжэ мүнөө жэл 68 мянган [...] силос даража шадаа. Түрүү [...] зашаднай: Калининай нэрэмжэ[...] хозой нүхэр Малых, «Ком[...] колхозой нүхэр Нурбуев гэгш[...] бүри баян ургаса абана. Зүгөө[...] хын хүтэлбэрилэгшэд энэ ур[...] анхарал бага табидаг болоо, т[...] ургасань балай дээшэлнэгүй [...] нүхэр Кожевников ажаглаба.

Һайжаруулагдаһан бэлшээр[...] рэглэжэ, үнеэдэй һү шэмэ [...] лүүлжэ байһан жэшээнүүд [...] ОПХ-да, Прибайкалиин [...] «Прибайкалец» колхоздо, Эр[...] совхоздо бии гэжэ үгэ хэлэгш[...] дүүлээ. Тиимэһээ ажахы бүхэ[...] жаруулагдаһан бэлшээритэй [...] гэжэ оролдохо ёһотой гэжэ т[...] һэн байна.

ҮБЛӨӨН ДЭЭРЭ ХЭҺЭН ЭЛИДХЭЛ ТУШАА ҮГЭ ХЭЛЭЛГЭ

Зүблөөндэ хабаадагшад забһарлалгын үедэ.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

3. Ажахы бүхэндэ—луго-мелиоративна отряд

Үргэн ехэ нуга сабшалан, бэлшээри ганса нэгэн хүнэй хүсөөр, хүрзэ лоом хоёроор һайжаруулхань, үбһэ ногооной ургаса ехэ болгохонь бэрхэтэй. Тиимэһээ эдэ бүхы хүдэлмэрине али болохоор оньһожоруулха шухала байһан тухай зүблөөн дээрэ үгэ хэлэһэн олон хүнүүд анхараа.

Баргажанай совхозой агроном-луговод нүхэр **Коновалов** зүблөөн дээрэ үгэ хэлэхэдээ, сабшалан һайжаруулха хүдэлмэри амжалтатайгаар ябуулха хэрэгтэ луго-мелиоративна отрядай ехэ үүргэтэй байһыень тэмдэглээ. Имагтал техникэ үргэнөөр хэрэглэдэг болоһоной ашаар һүүлэй жэлнүүдтэ үбһэ ногоо һайнаар ургуулжа байна.

— Тиигэбэшье сабшалан элдүүрилхэ элдэб машина, зэмсэгүүдээр дуталданабди, тэрэнииие совхозой мастерскойдо зохидоор хэхэнь бэрхэтэй,—гээд үгэ хэлэгшэ ажаглаба.

— Республика доторнай хүсэ ехэтэй промышленна предприятинууд олон. Тэндэ наг шэбхэ тарааха, газарай хүрьһэ соолохо шубгэтэй каток гэхэ мэтэ зэмсэгүүдые хэжэ, колхоз, совхозуудта үгэмөөр. Теэд тэрээндэ республикын хүтэлбэрилэгшэд анхарнагүй гэбэ.

Саашань нүхэр Коновалов Загарайн Шэнэ-Бэрээнэй трактор заһабарилдаг заводой хүдэлмэрие шүүмжэлээ. Сабшалан дээрэ хэрэглэгдэдэг «С-100» тракторые тэрэ завод шанар муутайгаар заһабарилна, 210—215 гектар зөөлэн хахалалга хээд лэ тэндэ заһагдаһан трактор гарһаа гарашадаг. Зүгөөр тэрэниие ажахыдаа заһаха гэхэдэ запчастьнууд байдаггүй гэжэ нүхэр Коновалов мэдүүлээ.

— Манай совхоз 3800 гектар сабшалантай,—гээд Яруунын совхозой луго-мелиоративна бригадын бригадир нүхэр **Суранин** үгэеэ захалаа.—Теэд һая болотор тэндэһээ гектарай 3 центнер үбһэ хуряадаг байһан. Харин КПСС-эй ЦК-гай майн Пленумэй һүүлээр луговодуудай 4 звено байгуулагдаа һэн. Зүгөөр биратай хубилалта болоогүй. Харин энэ жэлэй эхиндэ луго-мелиоративна бригада байгуулагдажа, бидэндэ 13 трактор даалгагдаа. Тиигэжэ үнгэрһэн хабар, республика дотор соносхогдоһон сабшалан һайжаруулха хоёр һарын туршада ехэ хүдэлмэри хэгдээ һэн. 260 гектар наг шэбхээр һайса үтэгжүүлэгдээ. Эдэ бүгэдын ашаар даалгагдаһан 450 гектар сабшалангайнгаа гектар бүриһөө дунда зэргээр 22 центнер үбһэ хуряажа, зарим һайса үтэгжүүлэгдэһэн газарһаа гектарай 46 центнер хүрэтэр ургаса абтаа.

Сабшалан һайжаруулха тусхай бригада эмхидхэхэдэ бэрхэшээлнүүд олон ушараа. Тэндэ хэрэглэхэ машина, түхеэрэлгэнүүдые совхозойнгоо мастерской соо дархалха баатай болодоо. Хүршэ ажахынуудһаа бульдозер оложо, тэрэниие заһажа абаһан тухайгаа хөөрэбэ.

Техникын хүсөөр сабшалан дээрэхи бургааһа үгы хэһэн, газарай хүрьһэ борнойлхо, соолохо, дискээр элдүүрилхэ гэхэ мэтэ хүдэлмэри оролдосотойгоор ябуулһан, тэндээ 2800 тонно шэбхэ гаргаһан байна.

— 1969 ондо хэхэ хүдэлмэримнай бүри ехэ,—гээд тэрэ үргэлжэлүүлбэ.—Үшөө 200 гектар шугы бургааһанһаа сэбэрлэхэ, хүрьһыень элдүүрилхэ, үтэгжүүлхэ хэрэгтэй. Тиигэбэшье манай бригадада үгтэһэн техникэ хорожо захалаа. Мүнөө үедэ 9 колесно трактораймнай 6-ниинь үлөө. Элдүүриһээ хаягдаһан 3 тракторай орондо ондоое үгөөгүй байһаар. Совхоздомнай намаг налхида ээлэгдэшэһэн 700 гектар сабшалан бии. Тэрэниие хатааха хүдэлмэридэмнай Мелиораци ба уһанай ажахын министерствын предприятинууд туһалнагүй гэжэ тэрэ шүүмжэлбэ.

Сэлэнгын совхозой главна инженер-мелиоратор нүхэр **Гусев** ажахынгаа луго-мелиоративна отрядай дүрбэн жэлэй туршада хэһэн хүдэлмэриин зарим дүнгүүдтэ тогтоо.

— 1964 ондо луго-мелиоративна отряд байгуулха үедэмнай совхозой сабшалангай гектар бүриһөө дунда зэргээр 4,9 центнер үбһэн хуряагдадаг байһан,—гээд нүхэр Гусев хэлээ.—Харин мүнөө жэлдэ 45 мянган центнер үбһэн хуряагдаа гэхэ гү, али хоёр дахин ехэ болоо, гектар бүриһөө дунда зэргээр 7,7 центнер үбһэн абтаа. Силос хүсэд хүрэхөөр дарагдаа.

Үнгэрһэн табан жэлэй туршада сабшалан үндэһөөрнь һайжаруулха хүдэлмэри 800 гектарта хэгдэһэн, 483 гектарай шугы бургааһан сэбэрлэгдэһэн, 700 гектар шэбхээр үтэгжүүлэгдэһэн байха юм. Аммиагтай уһаар 1250 гектар шанаржуулагдаа. 270 гектар сабшалан уһалха Шанаагай уһалууриин системэ бүтээгдээ. Сагаан-Голой системэ заһагдаа.

Энэ үедэ Сэлэнгын совхоздо шадабаритай бэрхэ механизаторнууд-луговодууд урган гараа. Тэдэнэрэй тоодо Петр Степанович Лозовой гэгшые нэрлэхээр. Энэ механизатор-луговод даалгагдаһан участок дээрэһээ гектарай 15—17 центнер үбһэ хуряана. Мүн механизаторнууд нүхэр Ахминеев, Хайрулин гэгшэд сабшалан һайжаруулха мэргэжэлтэй болонхой.

— Ерэхэ жэлдэ совхозоймнай адууһа мал бүри олон болохо,—гээд нүхэр Гусев саашань хөөрэбэ.—1969 оной эхиндэ совхознай 2070 үхэртэй, 42 мянган хонитой байха. Эдэ малые тэжээлээр хангахын тула бидэнэр улам оролдосотойгоор ажаллаха болонобди. Үнгэрһэн намартаа сабшалан дээрэ 8600 тонно наг шэбхэ гаргагдаа. 300 гектар аммиагай уһаар үтэгжүүлэгдээ, 200 гектар сабшалан үндэһөөрөө һайжаруулагдаа.

Үгынгөө түгэсхэлдэ нүхэр Гусев аммиагай уһа сабшаланда оруулха түхеэрэлгэ байхагүй, урдань бии байһан культиваторнууд элэжэ һалаа гэжэ мэдүүлээ. Тиимэһээ аммиагтай уһа сабшалан, таряаланда оруулха машина хэхэ шухала болоһон тушаа анхараа. Мүн «С-100» тракторнуудые Шэнэ-Бэрээнэй завод муугаар заһабарилна гэжэ тэрэ шүүмжэлээ.

— Манай ажахыда луго-мелиоративна отряд 1965 ондо эмхидхэгдэһэн юм,—гээд Ивалгын ОПХ-гай главна инженер-мелиоратор нүхэр **Харитонов** мэдүүлбэ.—Тэрэниие инженер-гидротехник хүтэлбэрилнэ. Отрядта хэрэгтэй бүхы техникэ үгтэнхэй. Тэдэнэр уһалууриин системэнүүдые заһабаридаг, наг шэбхэ сабшалан дээрэ зөөдэг, минеральна үтэгжүүлгэ тараадаг, газарай хүрьһэ элдүүрилдэг байха юм. Мүн үбһэ хуряалгада хабаададаг.

Байгша ондо ОПХ-гай 3-дахи отделенидэ луговодуудай тусхай тракторна бригада байгуулһан тухайгаа үгэ хэлэгшэ хөөрэжэ үгөө. Энэ бригадада 1042 гектар сабшалан, 300 гектар бэлшээри даалгагдаһан байна. Бригада ажахын тоосоондо оруулагданхай, жэл соо хэхэ гаргашаа уридшалан хараалагданхай. Сабшалан дээрэ хэхэ хүдэлмэринь тодорхойлогдоһон байна. Тиигэжэ энэ бригада сабшалангайнгаа ёһото эзэниинь болоожо шадаа. Энэ жэлдэ хараалагдаһан бүхы хүдэлмэреэ амжалтатайгаар, һайн шанартайгаар дүүргэжэ үбһэ ногооной баян ургаса абаа. Хэрбээ урдань энэ газарһаа 6—8 мянган центнер үбһэн хуряагдадаг байбал, тус бригада 15 мянга гараг центнер үбһэ һүрилөө.

— Манай һанахада луговодуудай иимэ тракторна бригадануудые томо ажахынуудта отделени бүхэндэ бии болгобол зохисотой,—гээд тэр һанамжалаа.—Зүгөөр бригада бүхэндэ 1000 гектарһаа бага бэшэ сабшалан даалгагдаха зэргэтэй. Энээнһээ бага газар даалгагдабал, үбһэнэйнь өөрынь үнэ сэн ехэ болохо бшуу.

Оньһожоруулагдамал бригадануудай бии болоходо сабшалан үндэһөөрнь һайжаруулха арга олдоно. Жэшээнь, манай ажахыда сабшалан үндэһөөрнь һайжаруулхада ямар технологи баримталагданаб? Үбэлдөө сабшалан дээрэхи шугы бургааһан сэбэрлэгдэнэ, хабартаа тэрэ сабшалангаа 30 сантиметр хүрэтэр гүнзэгыгөөр хахалдаг, удаань 3 дахин дискгэй лущильнигаар элдүүрилдэг, катогоор жэгдэлдэг байха юм. Зарим газарта хахалхынтаа орондо 5 дахин дисклэжэ болохо. Тиигээд тэндээ түрүүшын жэлдэ зелёнко таридаг байнабди Үгышье һаа олон жэлэй ногоо трижа болохо. Иигэжэ элдүүрилэгдэһэн сабшалан бүхы гаргашаяа хоёрдохи жэлдээ харюулжа, үшөө олзо оруулдаг байна.

Сабшалан һайжаруулха талаар һүүлэй жэлнүүдтэ хэгдэһэн хүдэлмэримнай аша үрэеэ харуулба. 1968 ондо бүхы сабшалантайнтаа гектар бүриһөө 17,4 центнер үбһэ хуряагаабди. 1965 онойхитой жэшэхэдэ, 21 мянган центнер үбһэн ехэ абтаһан. Тиихэдэ үбһэнэй өөрынь үнэ сэн центнерэй 3,5 түхэриг байһанаа мүнөө 2,4 түхэригтөө ороо. Ажахымнай республикаһаа гадуур ошожо, үбһэ бэлэдхэхэеэ болёо.

1969 ондо сабшалангайнтаа гектар бүриһөө 18—20 центнер үбһэ абахын түлөө тэмсэжэ байһан тухайгаа үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Сабшалан дээрэ 8 мянган тонно наг шэбхэ үбэлдөө зөөгдэжэ гаргагдаха юм гэбэ.

ҮРГЭН ХЭРЭГЛЭЛЭЙ ЭД БАРАА ЭЛБЭГЭЭР ҮЙЛЭДБЭРИЛХЭ

...мышленностиин, барилгын, ...тын ба хэлхээ холбооной Буряадай АССР-эй Верховной саг үргэлжын комиссэдани боложо, республи... промышленна предприяти... үргэн хэрэглэлэй эд бараа ...рилхэ түсэбэй хэр зэргэ ...хэжэ байһан тухай зүбшэн

...гай промышленностиин ... М. Ф. Завгороднягай, ...далай хэрэглэмжэ хангаха ... Г. А. Ереминой, локомо... заһабарилгын заводой ... А. Н. Гладунай, Кировэй нэрэмжэтэ заводой директор ...тслегай мэдээсэлнүүдые ... шэнэ табан жэлэй эхин... ...ублика дотор соёлой-ажа... хэрэглэмжын эд бараа ...илгэ 9,7 процентээр ... тэмдэглэбэ. «Забайкал... ...бинадай, Нютагай про... ...стиин министерствын ...тинууд үргэн хэрэглэлэй ... бүтээлгынгээ хэмжээ ...гадхөө.

...ье республика дотор бу... соёлой-ажаһуудалай хэрэг... эд бараа гаргаха түсэб ...ондо мууса дүүргэгдэнэ. ...ээ зарим предприяти... үргэн хэрэглэлэй эд бараа ...лгын хэмжээн жэлһээ ...роно. Жэшээлхэдэ, Ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангаха министерствын предприятинууд арадай хэрэглэлэй эд бараа гаргалгые 24 процентээр, «Теплоприбор» завод—21 процентээр бага болгоо. Кировэй нэрэмжэтэ заводто гүсэ, шанага, жэгнүүр урданайхиһаа үсөөнөөр бүтээн гаргагдана.

Арадай ехээр хэрэглэдэг эд бараае худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ үгэжэ байха даабаряа промышленна зарим предприятинууд мүн лэ дутууса дүүргэнэ. Тиин хүн зондо шухала зарим эдлэл хэрэгсэл наймаанда гаргагданагүй.

Гол продукци үйлэдбэрилһэнэй удаа промышленна предприятинуудта гарадаг үлэдэһэ ашаглажа, улад зоной хэрэглэмжын элдэб зүйлнүүдые бүтээхэ хэрэг зарим газарта тоогдоногүй. Жэшээлхэдэ, Кировэй нэрэмжэтэ заводто амһарта бүтээһэнэй һүүлээр үлэдэһэн болоһон 256 тонно нимгэн түмэрэй танадһануудай миил 56 тонные сабхиин кремэй баанхэ, биирэ дархалхадаа хэрэглэһэн байна.

Кировэй завод, Буряадай мебельно-модо болбосоруулдаг комбинат, Сэлэнгын модо буулгалгын бааза үргэн хэрэглэлэй эд бараа шанар муутайгаар гаргана. Мебель бүтээхэ хүдэлмэри хангалтагүйгөөр түсэблэгдэнэ. Хүн зондо шухала иимэ эдлэл хэрэгсэл бүтээлгээр мэргэжэхэ, оньһон техникэ үргэнөөр хэрэглэхэ ябадалай тон дутамагаар нэбтэрүүлэгдэдэг дээрэһээ мебелиин өөрынь үнэ ехэ, шанарынь муу байһаар.

Соёлой ба ажаһуудалай, гэр тойроноо хэрэглэдэг шанар һайнтай эд бараа 1968 ондо үйлэдбэрилхэ, худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ үгэхэ түсэбөө заатагүй дүүргэхыень Верховно Соведэй комисси Нютагай промышленностиин, Ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангаха министерствэнүүдтэ, «Забайкаллес» комбинадта дурадхаа. Үргэн хэрэглэлэй эд бараа худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ промышленна предприятинуудай хэзээ саг соонь ябуулдагые ходо шалгажа байхаар Улаан-Үдэ городой, эндэхи районуудай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүд комиссиин шиидхэбэреэр уялгалагдаа.

Закаменск хотодо оёдолой фабрика шэнээр бариха, Кировэй нэрэмжэтэ заводые, Улаан-Үдын оёдолой фабрикые һэльбэн шэнэлхэхэ, үргэдхэхэ хүдэлмэриин удааржа байһые Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай, Буряадай барилгын управлениин хүтэлбэрилэгшэдтэ комисси һануулан тэмдэглээд, барилгануудые хараалагдаһан болзор соонь дүүргэхын тула зохисотой хэмжээ абахыень дурадхаа.

✉ *Нютаг нютагай һонин* ✉ *Нютаг нютагай һонин*

...РАКТИКАДА ГАРАБА

...Доржи Банзаровай нэ...ргшанарай дээдэ һургуу... ...культедүүдэй 4-дэхи, 5-...рсын студентнэр Улаан-... ...н һургуулинуудта практикарахаяа ошобо.

...дурбэ—табан жэлэй ху... ...үзэһэн теоретическэ эр... ...ёһоор һургуулиин ну... ...хэшээлнүүдые үнгэргэ... ...үжүүлэгшын орёо нарин ...үдтай», дүй дүршэлтэй ... болоно. Эгээл тиимэһээ ...ентнэрэй хэшээлнүүдые үнгэргэхэ, һурагшадай дунда ябуулха хүдэлмэридөө һайнаар бэлдэһэнииень онсолон тэмдэглэмээр.

Гадна түүхэ ба хэлэ бэшэгэй 4-дэхи, 5-дахи курсын студентнэр практикаяа үнгэргэхэеэ хотын 40-дэхи, 65-дахи һургуулинуудаар таран ошоһоор үнинэй юм. Тэдэнэй дундаһаа буряад таһагай 35-дахи бүлэгэй студентнэр Буряадай 1-дэхи интернат һургуулида яһала һонирхолтойгоор хэшээлнүүдые үнгэргэнэ.

В. ЧИМИТОВ.

ТҮРҮҮШЫН ТУРШАЛГА ХАРАБАД

БЭШҮҮР. **Манай штатнабэшэ корреспондент И. Громов иигэжэ дамжуулна:** Байгша оной зун Бэшүүрэй аймагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитет ажалшадайнгаа дурадхалые хаража үзөөд, Гушадай саадахи үндэр хадада телевизионно ретранслятор тодхохо гэжэ баталан абаа бэлэй. Тиигэжэ хэдэн үдэрэй үнгэрэмсөөр эндэ ехэ барилга эхилһэн юм.

Харин һаяшаг энэ барилга дүүрэжэ, телевизионно дамжуулгын түрүүшын туршалга амжалтатайгаар үнгэрбэ. Бэшүүр, Шэбэртэ, Бага-Куналей болон бусад тосхон һууринуудай ажалшад энэ дамжуулгые хаража, ехэтэ баясабад.

Мүн тиихэдэ шобхо үндэр хадануудай саана оршодог зарим һууринуудай ажалшадта телевизионно дамжуулгые һаадгүй харуулхада хэрэглэгдэхэ тусхай блок Фрунзе хотоһоо асарагдахань.

Иигэжэ Бэшүүрэй аймагай малшад, хонишод Москвагай болон Улаан-Үдынгөө телевизионно дамжуулгануудые хараха аргатай болобо.

Улаан-Үдын Ленинэй орденто вагонно-моорэй цехэй карусельщик, коммунис ажалай ударник Иван Германович Кулько энэ цехэй түрүү хүдэлмэришэдэй нэгэн юм. Жэлэйнгээ даабари уридшалан дүүргэхээр дэлгэрһэн мүрысөөндэ нүхэр Кулько халаанайнгаа даабари үдэр бүри 125—130 процент хүрэтэр дүүргэнэ. Зураг дээрэ: И. Г. Кулько.

А. МАНТАЕВАЙ фото.

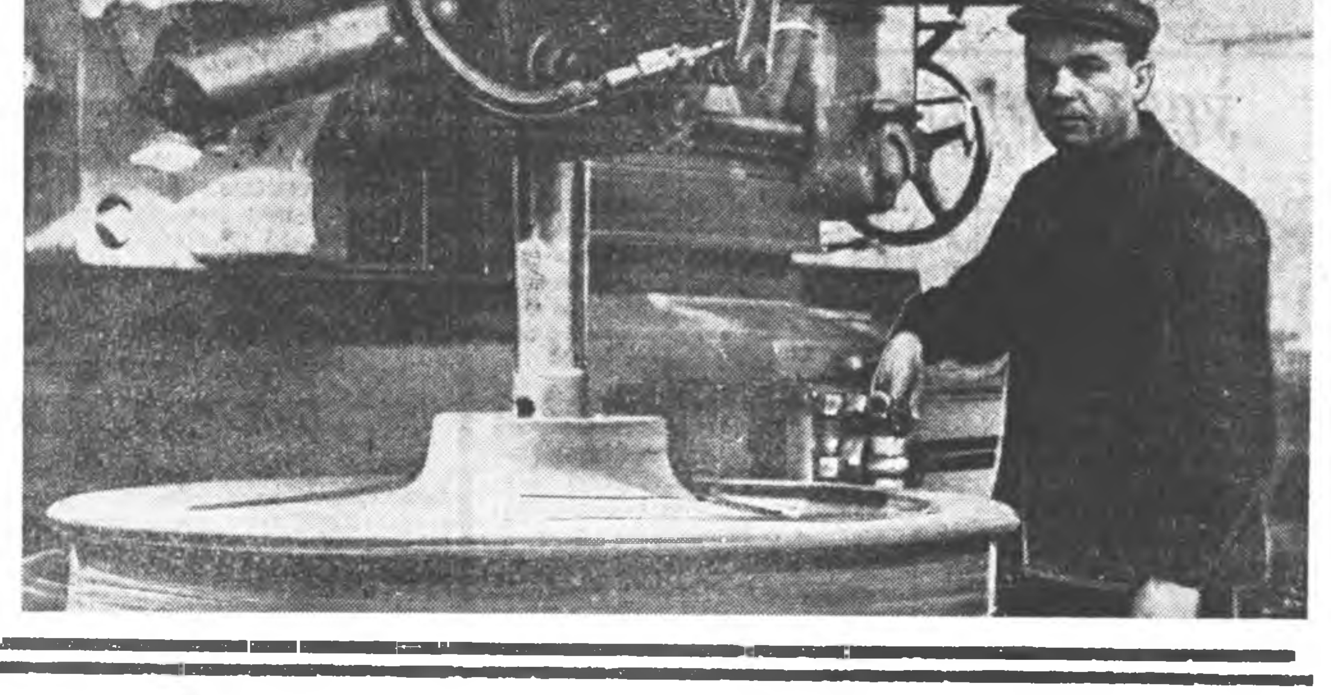

Хүүгэдэй литература тухай һанамжанууд

ҺАЙХАН СЭДЬХЭЛТЭЙ ГЕРОЙНУУД ОЛОШОРОГ ЛЭ!

...нэр гү, али танилнуудай ..., үгышье һаа ямар нэгэн ...ин һурагшадтай уулзахаэдүйн хуби заяан ямар ...аб, тэдэнэр ямар абари хүсэл эрмэлзэлтэй зон бо...б гэһэн һанал бодолдо ...хэш. Тиихэ зуураа, хото... хүүгэдэй гү, али суг һура... нүхэдэйнгөө ямар зон. ...һон тухай һанаандаа заа...уулхаш. Ехэл һонин даа. ... хайрладаггүй, үлүү харан ...даг гү, али диилдэһэнээ ..., гомодхоодог байһан за... ...сэгэ ороноо хамгаалгын хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ ...өө, арад зоной, Эхэ оро... түлөө эрэлхэгээр тэмсэн, ...аа үгэһэн байха юм. Һу... болон ниитын хэрэгүүдтэ ...үйгөөр хандадаг байһан ...нөө эрхим багшанар бо...үүгэдыемнай һургажа гү. ...нууд болонхой — зоной ...хын түлөө үргэһэ нойр... ...роолдожо байдаг. Эдэнэрэй ...дөө, арад түмэндөө аша ... нэрэтэй солотой зон бо... ...үүжэхэдэнь тэдэндэ юун ... Нэн түрүүн хүн тушаа ... болодог һайхан сэдьхэл... ...н сэхэ, эрэлхэг зоригтой ...ой эрхим жэшээ туһалаа. ... һайшаалта ажаябадал ба ...ылые үнэншэмэ тодоор то...ураглан харуулһан, ухаа ... гүн удхатай номууд ту...

... хурсаар бэшэгдэһэн удха ...рма һонин ном ямар ехэ ... асаржа, дура татама об... ...й танилсуулна гээшэб! ... Островскиин «Булад яажа ...б», «Шуурган дундуур ...», Аркадий Гайдарай ... ба тэрэнэй команда», ... Фадеевэй «Залуу гварди», Маргарита Алигерэй «Зоя», Константин Симоновэй «Артиллеристын хүбүүн»... Мүн ехэшүүлдэ зорюулагдаһаншье һаа багашуулда баһа лэ һонирхолтойгоор уншагдадаг номууд — Пушкинай «Руслан ба Людмила», Толстойн рассказууд, Маяковскиин «Һайн!», «Владимир Ильич Ленин», Твардовскиин «Василий Теркин» ба бусад мүн лэ олон даа. Эдэ номуудай гол геройнууд нугаршагүй Павел Корчагин, Тимур, Зоя болон Олег Кошевойн, тэрэшэлэн Руслан ба Теркиной образуудые һажаан дагамаар шэнжэтэй. Иимэ образууд лэ гүлмэр бага хүүгэдэй ухаан бодолой, хүсэл эрмэлзэлэй бэхижэн болбосоролгодо туһалха байна ха юм. Энэ талаар тиимэ мартагдашагүй тодо һайхан образууд Буряадаймнай хүүгэдэй литературада үсөөн гэһэн һанамжа тон зүб.

Хүүгэдэй литература Совет ороной бүхы олонациональна литературын таһаршагүй нэгэ хубинь байһан тула ехэшье, харюусалгатайшье зорилго шиидхэнэ. Тиин ерээдүйн коммунизм байгуулагшадые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ хүүгэдэй литературын, тэрэнэй түлөөлэгшэд—уран зохёолшодой али тухай хүндэтэй ба харюусалгатай үүргэ дүүргэжэшье, дүүргэхэшье байһаниие түрэл партиимнай онсо тэмдэглэдэгынь элитэ! Тиимэ дээрэһээ шэнэ хүниие хүмүүжүүлгэдэ хүүгэдэй литература партиин дутын туһалагша мүн гэжэ тоологдодог ха юм. Тиин өөрынгөө бэлиг шадабарние үхибүүдтэ зорюулһан уран зохёолшодой ном бүхэн үглөөдэрэй шэнэ хүндэ. коммунис мэдэрэл тогтонижоруулжа, тэмсэл ба ажалай баатаршалгада һургажа шадахаар нүлөөлхы хүсэтэй байха зэргэтэй. Иимэ үзэл бодол баримталан хүдэлһэн Буряадаймнай олохон ахамад уран зохёолшод эдир уншагшадай дура зүрхэ буляама һонин, хүмүүжүүлхы удха шанартай номуудые бэшэһэн байна. Жэшээнь, Хоца Намсараевай «Айдарханиие», Жамьян Балданжабоной «Алханын нюусануудые», Шираб Нимбуев, Данри Хилтухин, Цэдэн Галсанов, Дарижаб Дамдинов болон Чимит Цыдендамбаевай сог залитайхан шүлэг ба поэмэнүүдые, Согто Номтоевой шүлэг ба рассказуудые хэдэн үеын үхибүүд уншажа һайхашааһан байха. Эдэнэймнай зохёолнууд соохи геройнуудай сэдьхэлэй байдал, хүгжэлтэ үнэн зүбөөр харуулагдаһан байна.

Гэбэшье энэ гол зорилгоёо юрэнхыдөө дүүргэжэ биранагүйбди. Энэ хадаа өөртөө эрилтэ багатайгаар хандан, түргөөр бэшэжэ дүүргээд хэблүүлхын тула үлүү ехээр яарадаг, мэргэжэл шадабаряа багаар баяжуулдаг байһанһаамнай шалтагаална ха гэжэ һанагдана. Баһа зарим нүхэд атомые эрхэ мэдэлдээ абаһан, ракетэ болон хэмэл одонуудые ниидхэн, замбуулинай замда гараһан хоридохи зуун жэлэй энэ түргэн үе сагай зохёолшье ябууд түргэн уншагдахаар огсом байха ёһотой гээд баадхаха дуратай байдаг. Магад тиимэһээл мүнөөдэрэй шухала үйлэ хэрэгүүдтэ саг соонь харюулдагшье һаа, түргөөр түрэһэн шүлэгхэнүүдһээ саашаа холо ошоногүй гээшэ хабди. Гэхэтэй хамта удхалан уншажа, ухаагаа нэмээхээр томо, хурса зохёолнууд, тодорхойлбол, үхибүүдэй роман, туужанууд бэшэгдэнэгүй гэһэн һанамжые дэмжэхэ дуран хүрэнэ. Али хүүгэдэй томо зохёол бэшэжэ шадаха зон үгы гээшэ гү? Бии, олон бии. Харин хүсэл оролдолго хэрэгтэй. Хүүгэдэй томо, сюжетнэ зохёол бэшэхэ хэрэгтэ эхи табин, хүүгэдтэ зорюулжа, хэдэн һонин туужануудые болон хэдэн олон рассказуудые бэшэһэн Хоца Намсараев ба Жамьян Балданжабон эрхим жэшээ болохо байнад.

Хүн түрэлтэнэй энхэ амгалан, зол жаргалтай ажабайдал тушаа һанаата боложо, энэ хэрэгтэ хүсэл эрмэлзэлээ, һанал бодолоо, ажал хэрэгээ, ами бэеэ сүм зорюулдаг һайхан сэдьхэлтэй зоноор лэ коммунис общество байгуулагдаха ха юм даа. Энэ—ургажа ябаа шэнэ хүнэй бодото шэнжэнь болохо байна. Энэ—хүн бүхэн бултанай түлөө, булта нэгэнэйнгээ түлөө оролдодог болоһоной үрэ дүн, гэршэ мүн гэжэ харагдаха болоно. Тиимэ тула коммунизм байгуулха, мүн тэрэ үе сагта ажаһууха зониие хүмүүжүүлгэдэ ехэ анхаралай хандуулагдадагынь ойлгосотой. Эндэ үльгэр түүхын нүлөөн ехэ удха шанартай. Илангаяа Максим Горький үльгэр түүхын удха шанарые үндэрөөр сэгнэһэн байна бшуу. «Үльгэрнүүд соо хүнүүд «ковер-самолёдто» һуугаад агаараар ниидэдэг, «хурдан сабхинуудаар» ябадаг, алуулһан хүнүүдые амидаралта уһа сүршэн амидыруулдаг, нэгэ һүниин турша соо ордонуудые баридаг байгаа. Тиин үльгэрнүүд юрэнхыдөө үлүү һайн ажабайдал тухай бодол түрүүлэн, ямаршьеб сүлөөтэ, асари хүсэнэй нүлөөлжэ байһан ондоо ажабайдал урдамни нээжэ үгэдэг һэн»—гээд Горький уран зохёолой шүүмжэлхы статья соогоо бэшэһэн юм. Нээрээшье хуушан үе сагай түрүү уран зохёолшод хүнэй сэдьхэлэй тон һайн һайхан талые дарлагша ангиин худал хуурмаг хорото ааша һүнөөхэ гэһэн хүн түрэлтэнэй хүсэл эрмэлзэлэй плалтые харуулжа шададаг, арга хабыень арадай үльгэр түүхэһээ халан абадаг байгаа. Ханс-Кристиан Андерсенэй зүрхэ хүдэлгэмэ далита үльгэрнүүдые хэн мэдэхэгүйб?! Тэрэ өөрынгөө үе сагые, арад зоной һанал бодол ба найдалые онсо шэнжэтэй үльгэрнүүд соогоо уран хурсаар харуулжа шадаһан байна ха юм. Баһа арадай литературын классигуудай найруулһан үльгэрнүүдэй буурашагүй һонин зандаал байдагынь элитэ. Манай буряад арадшье үльгэр түүхээр баян гээшэ ааб даа. Тэдэнэйнь дээжые хэрэглэн бэшэһэн Хоца Намсараев, Апполон, Тороев, Аполлон Шадаев, Сергей Балдаев, Даширабдан Батожабай болон бусадай үльгэр ба онтохонууд ямаршье үедэ һонирхогдон уншагдадаг. Илангаяа Намсараевай «Аламжа мэргэн» гү, али Тороевой «Ленин багша» гэһэн үльгэрнүүдые үхибүүд дахин дахин уншадаг байна. Буряадай үльгэрлэмэл зохёолнуудай олонхи геройнууд хүн зониие хайрладаг, уужам дэлгэр, арюун һайхан сэдьхэлтэй, ямаршье аюул бэрхэшээлһээ тунхарихагүй эрэлхэг зоригтой, һүбэлгэн гүнзэгы бодолтой, сэсэн ухаатай, юундэшье хаагдан тогтохогүй арга дүрэтэй, хүхюун дорюун, хүсэ ехэтэй зон.

Бавасан Абидуев үнэндөө хүүгэдэй шэнэ буряад литературын үндэһэ табиһан байна бшуу. Тэрэнэй үхибүүдтэ зорюулан, шэнэ түхэлөөр бэшэһэн «Эреэн гүрөөһэ эмээллэгшэ», «Шаалай ба Шаанай», «Тэхэ бабаанын түүхэ» болон бусад зохёолнууд үхибүүдэй тон дуратай, гарһаа табингүй уншадаг номуудайнь тоодо ороно. Тиимэһээл һуурин ба тосхонуудтахи, һургуули болон колхозуудтахи библиотекэнүүдэй эдир уншагшадай олонхинь үльгэр, онтохонуудта дуратай гэһэн тобшолол хэхээр байдаг.

Теэд арадай үльгэрэй хүмүүжүүлхы ёһо заншалые саашадань бүри бухэжүүлэн, шэнэ, мүнөө үеын эрхэ байдалда, уг зорилгодо тааралдуулан бэшэгдэһэн үльгэр, онтохонууд буряадай хүүгэдэй литературада тон үсөөхэн лэ даа. Һүүлэй үедэ зарим нүхэд түрүүшын туршалга хэжэ эхилэнхэй. Эндэ Ш. Нимбуевай «Шэгшыхэн хүбүүн», «Зархай» гэхэ мэтые дурдаха һанаатайб. Гэбэшье олонхи уран зохёолшод шэнэ үеын шэнэ үльгэр бэшэхэ ябадалда һаналаа багаар табидаг байнабди.

Хүүгэдтэ зорюулан бэшэхэ гээшэ тон хүндэтэй хэрэг мүн. Үхибүүдтэ зорюулагдаһан шүлэг, поэмэнүүдэй олохон һайн номуудые бэшэжэ гаргуулһан Дамба Жалсараев, Цыренбазар Бадмаев, Гунга Чимитов болон бусад бии гээшэ. Харин уран зохёолдо хандаһан залуушуул аха нүхэдһөө жэшээ абан, эдир нүхэдтөө эрхим зохёол бэлэглэхэ бээзэ гэжэ найдамаар.

Һайхан сэдьхэл хүнэй шэмэг гээд арад зон тон зүб хэлсэдэг. Һайхан сэдьхэлтэй хүн арад зоной хэрэгэй түлөө һанаагаа зобон, ами бэеэ хайрлангүй оролдохо. Һайхан сэдьхэлтэй хүн харша муу ябадал гаргажа шадахагүй, олондо аша туһатай юумэ хэхэ гэһэн һанал бодолтой байдаг ха юм даа. Иимэл хүнүүд мүнөө үедэ хүмүүжүүлэгдэхэ ёһотой гэжэ һанагдана. Тиин хүүгэдтэ зорюулагдаһан номуудай геройнууд тон лэ иимэ байха болоно.

Эдэ бүгэдые түйлахын тула хүүгэдэй литературада бүхы жанрнууд хүгжөөгдэхэ ёһотой. Гэхэтэй хамта манай хүүгэдэй литературада һургаал үгэхөөр гүн удхатай пьесэ ба дуунууд тон хомор байха юм. Аполлон Шадаевай аяар гуша гаран жэлэй саада тээ хэблэгдэһэн «Лимбэ» гэжэ пьесэ, мүн Чимит-Рыгзен Намжилов ба Цыденжаб Жимбиевэй хэдэхэн дуунуудһаа бэшэ иимэ зохёолнууд һанагданагүйл даа. Харин һургуулинуудай һурагшадай уран һайханай самодеятельностиин коллективүүдэй эрилтэнүүд энэ талаар нилээд ехэ, тиимэһээ уран зохёолшод мүн эдэ жанрнуудта анхаралаа хандуулха болоно.

Буряадай хүүгэдэй литература ородой ба дэлхэйн литературын классигуудай тэрэшэлэн совет олонациональна литературын тон эрхим зохёолнуудаар саг үргэлжэ баяжуулагдажа байха һэн гэжэ һанахаар. Эндэ оршуулагшадай нэгэн болохо Балдан Санжинай үүсхэл ба оролдолгые һайшаамаар. Тэрэнэй түрэлхи хэлэн дээрээ оршуулан хэблүүлһэн Чеховэй рассказууд, Тургеневэй «Эсэгэнэр ба үринэр», «Муму», Аксаковай «Ягаахан сэсэгхэн», Короленкын «Газар дорохи үхибүүд», Горькиин «Минии университедүүд», Фадеевэй «Залуу гварди» ба бэшэ-бэшэ зохёолнуудые хүдөө нютагуудтахи хүүгэд ехэл һонирхон уншадаг.

Мүнөө, Владимир Ильич Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойдо бэлдэжэ байһан үедэ, вождьдо хабаатай зохёолнууд, мүн совет арадай, аха зоной зохёохы ажал, дайшалхы баатаршалга ба һайн һайхан хүсэл эрмэлзэлые, сэдьхэл бодолые тодо хурсаар харуулһан хүүгэдэй зохёолнуудые бэшэхэ гээшэ уран зохёолшо бүхэнэй түрүүшын зорилго болоно. Энээн тушаа мүнөө үнгэргэгдэхэ конференцидэ хабаадагшад али бүхы талаһаань зүбшэн хэлсэжэ, хүүгэдэй литературые саашадань хүгжөөхэ талаар шэнэ алхам хэхэ байһаниинь найдамтай.

Арсалан ЖАМБАЛОН,
уран зохёолшо.

Ага.

ХҮҮГЭДЭЙ ЭГЭЭЛ ДҮТЫН НҮХЭР

Хэжэнгын аймагай Загаһатын арбан жэлэй һургуулиин эхин классуудта Долгор Намжиловна Намжилова хүдэлдэг юм.

Ургажа ябаа эдир үетэндэ тэрэ эрдэм бэлигээ элбэг дүүрэнээр гүхөөн дамжуулдаг.

Энэрхы сэдьхэлтэй, баян дүй дуршалтай болоһон энэ багша бишыхан хөөрхэн октябрятануудта бүхы дэлхэйн ажалшадай вождь В. И. Ленинэй бага балшар наһанайнь ябадал тухай угаа һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгэдэг, агуу ехэ багшын һургаал заабариин бэелһэнэй аша туһаар иимэ зол жаргалтай ажаһуунабди гэжэ ойлгуулдаг.

Жэшээтэ һайхан ажалаараа Долгор Намжиловна Буряадай АССР-эй болон РСФСР-эй һургуулинуудай габьяата багшын хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн байна.

34 жэлдэ ото багшалжа, мүнөө пенсидэ гарахань ойртобошье һаа, анха мэтэ сарюун зандаа, омогтой хүхюутэйгээр энеэбхилэн, хөөрхэн эдиршүүлдэ багшалжа байһаар.

Д. САМБУЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: багша Д. Н. Намжилова.

Авторай фото.

ЕХЭ, БАГАГҮЙ ҺУРАХА ЁҺОТОЙ

Закаменск хотымнай үдэшын дунда һургуулиин дэргэдэ гэгээрэлэй таһагай очно-заочно һургуули дүрбэдэхи жэлээ хүдэлнэ. Энэ һургуули аймагаймнай предприятинуудай, эмхи зургаануудай хүдэлмэришэдтэ дунда мэргэжэлэй эрдэм шудалха арга олгобо. Гурбан жэлэй туршада 45 хүн тус һургуули дүүргэжэ гараа, гурбаниинь сагһаа урид шалгалтаяа тушаагаа. Олонхинь мүнөө дээдэ, тусхай дунда һургуулинуудта һуралсана, мүн хүтэлбэрилхы тушаалда ябаашадшье бии.

10—20 жэлэй саада тээ һургуулияа орхиһон хүнүүдэй юрэнхы эрдэмынь мартагдаһан юм аабза. Тиимэһээ дахинаа һурахадань бэрхэтэйшэг байгша бэлэй. Элдэб янзын арга хэрэглэхэш. Аймагай Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй зүблөөн дээрэ дурадхал оруулжа, тус һургуулияа очно-заочно һургуули гэжэ нэрлээ бэлэйбди. Хэшээлһээ хожомдонгүй ябагшад һайнаар һурадаг, элдэб янзын онол аргануудые хэрэглэдэг, программын бүхы эрилтэнүүдые дүүргэдэг болонхой. Тиимэл хадаа энэ һуралсал онсо илгаатай.

Очно-заочно һургуулиие хэр зэргэ эмхидхэһэнһээ, һуралсалай бүхы арга дүримүүдые яажа хэрэглэһэнһээ бүхы юумэн дулдыдана гээшэ.

Долоон хоногто нэгэ, хоёр үдэр тухайда һуралсадаг хүнүүдые хамтаруулаад, тусхай хэшээл үнгэргэхэдэ һайн гэжэ һанаштай. Холо ажаһуудаг, ходо ажал дээрэ байдаг хүнүүд нэгэ үдэрөөр ябаха дуратайшье, шуналтайгаар оролсодогшье. Һурагшаднай неделиин нэгэ үдэшэ хүдэлмэриһөө сүлөөлэгдэжэ, һураха аргатай болоно. Тэдэнэр среда, субботын үдэрнүүдтэ зургаан часай хамтын консультаци абаад, һүүлээрнь тус тустаа тусхай даабари, зачетно хүдэлмэри абадаг юм.

Һаяшаг Захааминай үдэшын һургуулиин байшанда очно-заочно һургуулиин консультпункт нээгдээ. Среда, субботын үдэрнүүдтэ 56 хүн һурана. Оёдолой фабрикын хүдэлмэришэд мүнөө нэгэшье хэшээл гээнэгүй, тул тудтаа зүбшэл абана, номоо шуналтайгаар үзэнэд. Ахамад классуудайхидай гэрэй даабари субботын үглөөгүүр наринаар шалгагдажа, ойлгогдоогүй юумэниинь зүбшэгдэнэ. Һурагшад олоһон эрдэмээ согсолон, зачетно хүдэлмэринүүдые бэшэжэ, сэгнэлтэнүүдые абадаг заншалтай. Багшанар Д. А. Архинчеева, Н. И. Табдаева, Г. Д. Бардаханова болон бусадай һургаал даабариие һурагшад анхаралтайгаар шагнажа, тобшохоноор бэшэжэ абадаг заншалтай. Һуралсалай түрүүшын үдэрһөө багшанар һурагшадай хэшээлые бүридхэдэг юм.

Гадна автотранспортна ажахын 9 жолоошод манай һургуулиин дэргэдэхи консультационно бүлэгтэ һуража эхилээ. Жолоошод Тютькин, Мрачковский, Гомбожапов гэгшэд ехэ шуналтайгаар һурана.

Очно-заочно һургуулида туһалха тусхай совет байгуулагдажа, горсоведэй гүйсэдхэхэ комитедэй секретарь М. Н. Афанасьевагай хүтэлбэри доро хүдэлмэри ябуулна. Гэбэшье хүдөөгэй залуушуулые үдэшын, заочно һургуулинуудта хабаадуулха хэрэг зональна зүблөөнэй боложо байха үедэ бадараад, мүнөө унтаржа байна. Манай очно-заочно һургуулиин директор байһан нүхэр Очиров жэлэй туршада хүдэлһэншүү болоод, Улаан-Үдэ арилшоо. Тиимэһээ мүнөө болотор директоргүй байнабди.

Яруунын аймгүйсэдкомой арадай гэгээрэлэй таһагые даагша нүхэр Пунцыков саг зуура хүдэлдэг багшанар ажал хүдэлмэридөө нэгэл юрэ хүйтэншэгөөр хан[...] гэжэ тон зүб бэшэнэ. Мүн лэ [...]шын, заочно һургуулину[...] тусхай эрдэмтэй, дүй дурша[...] багшанар хүдэлхэ аал лэ. [...] дүршэлгүй, арбан класс дүү[...]һэн залуушуул хүдэлхэ ба[...] болодог. Энэ хэрэгые анхара[...] заатагүй абаха шухала. Мүн [...]хааминай аймагай арадай г[...]рэлэй таһаг, һургуулинуудай [...]ректорнүүдшье энэ шухала а[...]далай хажуу тээ байха ёһогү[...]

Нүхэд Д. Пунсыковой «Бу[...] үнэн» газетын сентябриин 6-[...] номерто «Хүдэлмэришэн зал[...]шуулда—дунда эрдэм» г[...] статьяе зүбшэн хэлсэбэл, [...]лэ байгаа. Өөһэд хоорондын [...] һаламжа хадаа һургуулида[...] ажахыдашье ехэ нүлөөлнэ б[...]

С. ТАБДАЕ[...]

Захааминай аймагай арада[...] гэгээрэлэй таһагай дэргэдэ[...] очно-заочно һуралсал[...] даагш[...]

БААТАР ХҮБҮҮДЭЙ ДУРАСХААЛДА

Эсэгэ ороноо хамгаалтын Агуу ехэ дайнда баатарлигаар унаһан нютагайнгаа хүбүүдэй дурасхаал мүнхэлжэ Баян-Голой ажалшад хүшөө бодхообо. Тэрэниие нээлгын ёһолол дээрэ Үдын совхозой директор К. Дагбаев, парткомой секретарь К. Жалсараев, аймагай военком Ж. Доржиев, ВЛКСМ-эй райкомой секретарь Д. Санжиев, облвоенкомадай түлөөлэгшэ О. Цыбиков болон хонишон Ц. Бадарханова гэгшэд Эхэ оронойнгоо түлөө унаһан нютагайнгаа хүбүүдые дурсаба.

Хоринн аймаг.

ХҮНДЭТЭЙГӨӨР ҮДЭШЭБЭ

— Гошамнай армида мордохонь лэ!

— Хэзээ ябаха юм? Үдэшэлгэ хэхэлди!

Иимэ хөөрэлдөөн Бэшүүрэй аймагай Хөлгын совхозой түб — Дээдэ-Мангирта тосхоной комсомол-залуушуулай дунда болобо.

Георгий Баженов тус тосхоной комсомолой эдэбхитэдэй нэгэн, комсомол-залуушуулай звеное даажа, үбһэ, гарял хуряалгын үедэ бригадирай туһалагшаар ажаллаһан. Ажалша, аялдар һайн зантай энэ хүбүүн нютагайнгаа хүбүүд, басагадай дунда хүндэтэйшье, алдартайшье байгаа бшуу.

Нютагайнгаа энэ хүбүүе сэрэгэй албанда мордохуулгын үдэшэлгэ дээрэ тосхоной клуб соо хүн зон олоороо суглараа. Хүгжэм, дуун, хатар, энеэдэн, зугаа — хүхюун сэнгэлиг байгаа.

Үдэшэлгэ дээрэ үбгэн партизан Евстафий Кондратьевич Баженов, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадалсагша Василий Петрович Казарбин гэгшэд үгэ хэлэжэ, залуу нүхэдтэ захяа заабари үгөө. Совет орондоо, арад зондоо үнэн зүбөөр албэ хэхыень юрөөгөө. Залуушуулай зүгһөө Галина Унагаева, Михаил Гладков болон бусад хани нүхэдэй халуун сэдьхэлэй үгэ хэлэжэ, һайнаар албэ хэхыень хүсэхэ зуураа, нютагай залуушуул нэрэтэй түрэтэйгөөр ажаллажа, хүдэлмэриин эрхим амжалта туйлаха гэжэ найдуулба.

В. БОРИСОВ.

УСТЬ-ОРДЫН ҺОНИН

ХҮШӨӨНҮҮД БОДХООГДОБО

Усть-Ордын Буряадай округой залуушуул ВЛКСМ-эй 50 жэлэй ойн һайндэрөөр дашарамдуулан, Совет засагай түлөө ами наһаяа хайрлангүй, баатарай үхэлөөр унаһан хорёод оной комсомолшуудай мүнхэ дурасхаалда зорюулагдаһан хүшөөнүүдые һуурин тосхонуудта бодхоогоо.

Тэрэ үдэр округой түб һууриндахи «Эрдэм» кинотеатрай дэргэдэ хүн зон олоороо сугларжа, баяр ёһололой оршон байдалда дурасхаалай хүшөө нээһэн байна.

ХҮНДЭЛЭЛЭЙ САМБАРТА БЭШЭГДЭБЭ

Алайрай аймагай «Приморский» совхозой түрүү хонишон Николай Костюк жэл бүри амжалта туйлажа, аймаг, округ дотороо түүрхэдэг болоһоор үнинэй. Энэ хонишон байгша ондо 100 эхэ хонин бүриһөө 133 хурьга гарза хороолтогүйгөөр түлжүүлээд, хонин бүриһөө 5,3 килограмм нооһо хайшалжа, гайхамшагта амжалта туйлаа. Тиигэжэ Н. Костюк совхоз дотороо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ илажа, округойнгоо Хүндэлэлэй самбарта бэшэгдээ.

Мүн тус совхозой дүршэлтэй хонишон Иван Данилович Непэтюк хани нүхэрһөө холо гээгдэбэгүй. Тэрэнэй бригадынхид 100 эхэ хонин бүриһөө 125 хурьга түлжүүлжэ, хонин бүриһөө 6,8 килограмм нооһо хайшалжа тушаагаа.

Мүнөө түрүү хонишод үбэлжэлгэеэ һайнаар үнгэргэжэ, туйлаһан амжалтаяа улам арьбадхахын түлэ бүри оролдосотойгоор ажаллажа байнхай.

ТҮРҮҮ МЕХАНИЗАТОР ГДР ОШОХОНЬ

Энэ жэлэй таряа хуряалгын үедэ комсомол-залуушуулай 300 гаран агрегат эмхидхэгдэһэн юм. Тиин эдэнэр Ленинскэ комсомолой ойн баярай хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ оролсоод, «Таряа хуряалгын чемпион» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргын түлөө тэмсэжэ эхилээ һэн.

Һаяшаг ВЛКСМ-эй Усть-Ордын окружной комитет мүрысөөнэй дүнгүүдые согсолжо, Эхирэд-Булагадай совхозой комбайнер Константин Забиновта «Таряа хуряалгын чемпион» гэһэн нэрэ олгоһон байна. Энэ нүхэрнай хуряалгын үедэ гурбан зуугаад гектар таряа хадажа, табан мянгаад центнер орооһо сохиһон юм.

Мүрысөөндэ илагша К. Забинов Германиин Демократическа Республикаар аяншалха түлөөһэгүй путевкоор шагнагдаад, холын аян замда түхеэржэ байнхай.

ТҮРҮҮШҮҮЛ ОЛОШОРНО

Алайрай аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз байгша ондо һү һаалияа эрид дээшэлүүлжэ, түсэбһөө гадуур найман зуугаад центнер һү гүрэндэ тушааһан юм. Эндэ Иваническа һаалиин гүүртын коллективэйхид онсо шалгаржа, колхоз соогоо түрүү һуури эзэлэнхэй. Тиимэһээ тус гүүртынхид жэлэй эхинһээ үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 3000 килограмм һү һаажа тушааһан байна. Мүн тиихэдэ гүүртын түрүү һаалишад Валентина Тышенко, Варвара Пономаренко, Нина Павлова, Нина Мельникова, Зинаида Иванова гэгшэд үнеэн бүриһөө 3400—3500 килограмм һү һаажа, гялаэдгүй амжалта туйлаа.

Мүнөө энэ гүүртын коллектив табан жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид дүүргэжэ, В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойн һайндэрые нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө бүхы хүсэеэ элсүүлэн ажаллана.

Л. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ПРАГАДА ЗҮБЛӨӨН БОЛОБО

ПРАГА. (ТАСС). КПЧ-гэй ба КПС-эй областной, городской ба районно комитедүүдэй нэгэдэхи секретарьнуудай ниитэ ороной зүблөөн Прагада ноябриин 19-дэ болоо. Чехословакиин арадай армиин болон ниитын аюулгүйе сахиха органуудай партийна организацинуудай түлөөлэгшэд зүблөөндэ мүн лэ хабаадалсаа.

КПЧ-гэй ЦК-гай Президиумэй гэшүүд ба секретарьнууд, КПЧ-гэй Центральна хиналта шалгалтын комиссиин түлөөлэгшэд, КПЧ-гэй ЦК-гай ба КПС-эй ЦК-гай таһагуудые даагшанар зүблөөн дээрэ байлсаа. КПЧ-гэй ЦК-гай Президиумэй гэшүүн, секретарь Л. Штроугал зүблөөнэй хүдэлмэриие хүтэлбэрилөө.

ЧТК агентствын мэдээсэһэнэй ёһоор, КПЧ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь А. Дубчек КПЧ-гэй ЦК-гай ноябриин пленумэй шиидхэбэринүүд болон хүдэлмэритэй зүблөөндэ хабаадагшадые танилсуулаа.

КПЧ-гэй Центральна Комитедэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэдэ, ЧССР-эй интернациональна уялганuудтай зохилдуулан, дотоодынгоо байдалай асуудалнуудаар КПЧ-гэй политикые хүгжөөхэдэ таарамжатай эрхэ байдал бии болгохо талаар партиин саашадаа хэхэ ябуулганууд тухай нютаг нютагуудай организацинуудай нэгэдэхи секретарьнуудта А. Дубчек мэдээсээ. Партиин саашанхи ябуулганууд түсэбэй ёһоор ингэжэ хараалагданхай. Партийна эхин организацинууд хадаа ноябрь һарада партийна суглаануудые үнгэргэжэ, КПЧ-гэй ЦК-гай пленумэй батлан абаһан документнүүдые зүбшэн хэлсэхэ, тэдэнһээ өөһэдынгөө ажал ябуулгын талаар тобшололнуудые хэхэ, ноябриин пленумэй шиидхэбэринүүдэй гол ёһо ба зорилгонуудые бэелүүлхэ ябадал өөһэдынгөө түсэбүүдээр хараалха ёһотой. Өөһэдынгөө гэшүүдэй һанал бодолые нэгэдүүлхэ, партиин политикые нэгэн һаналтайгаар шууд хамгаалха ба бэежүүлхэ, партийна организаци бүхэнэй дотор гараһан шухала асуудалнуудые шиидхэлгэдэ зорюулагдаһан хэмжээнүүдые тоосооото-һунгалтын суглаануудта бэлдэхэ үедөө хараалха ёһотой.

КПЧ-гэй ЦК-гай ноябриин пленумэй шиидхэбэринүүдые, партиин ажал ябуулгын гол зорилгонуудые хүсэдөөр зүбшөөжэ байһанаа зүблөөн дээрэ үгэ хэлэгшэд элирхэйлэн мэдүүлээ. Экономическа ба кадрова политикын, ниитын информациин хэрэгсэлнүүдтэ партийна нүлөө һайнаар үзүүлхэ, СССР-тэй, бусад социалис оронуудтай заншалта хани барисаа хүгжөөхэ асуудалнуудта анхарал хандуулха шухала гэжэ тэмдэглэгдээ.

Дайшалхы амжалтанууд

ХАНОЙ. (ТАСС). Урда Вьетнамай национальна сүлөөрэлгын зэбсэгтэ хүсэнүүдэй частьнууд ноябриин 12-ой һүни Соккончанг (Тайнинь провинци) шадарай райондо байһан американ ба тэдэнэй Сайгонско туһалагшадай сэрэгүүдтэ добтолоо. Энэ добтолгоһоо уламжалан, США-гай аэромобильна 1-дэхи дивизиин дүрбэн ротые, Сайгоной туһамаршадай сэрэгүүдэй гурбан ротые хүлһөөнь буулгаа.

ВИА агентствын дамжуулһанай һүүлээр Урда Вьетнамай патриодуудай энэ илалтада зорюулагдаһан тайлбаринуудые «Нян зан» газетын ноябриин 20-ой номерто толилогдоһон байна. Соккончангдахи илалта Урда Вьетнамай арадай сүлөөрэлгын зэбсэгтэ хүсэнүүдэй ябаган сэрэгүүдэй болон артиллериин тааруутаар ябуулга хэһэнэй эрхим жэшээ, Урда Вьетнамда сэрэгэйнгээ ябуулгануудые галзуу ехээр шангадхажа байһан США-да, тэрэнэй туһамаршадта сохилто болоно гэжэ үтэнэ.

„В-52“ ТЭҺЭРЭН ШАТАА

ТОКИО. (ТАСС). США-һаа Окинавада байдаг агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдэй Кадэндэхи баазада ноябриин 19-дэ угаа ехэ хүсэтэй тэһэрэлгэ болоо. «В-52» гэжэ стратегическа бомбардировщик ноябриин 19-нэй үглөөгүүр ниидэн гарахынгаа үедэ тэһэржэ шатаа. Кадэн городой болон бааза шадарай Мисато тосхоной олон гэрнүүдэй сонхонууд тэһэрэлгэһээ уламжалан сүмэ һурэн унаа.

Самолёдой тэһэрдэһэнүүд угаа ехэ талмай дээрэ, мүн хоёр һуурин газарта сасаран унаһан байна.

Американ «В-52» гэжэ стратегическа бомбардировщигуудай бааза энэ оной февралиин эхеэр Окинавада байгуулагдаһан байгаа.

ХИЛЫН СААНАҺАА

ТЕЛЕФОН · ТЕЛЕГРАФ · РАДИО

Генеральна Ассамблей дээрэ империалис гүрэнүүдэй гаргаһан һанаашалганууд

НЬЮ-ЙОРК. ТАСС-ай корреспондент К. Беляев ингэжэ дамжуулна:

ООН-до КНР-эй түлөөлэгдэхэ хуулита эрхые һэргээхэ тухай асуудал хаража үзэлгые Генеральна Ассамблейн XXIII сесси ноябриин 19-дэ дүүргэбэ.

Бүтэхэ тээшэнь шиидхэбэриие таһалдуулхын тулада империалис гүрэнүүд дахяад ехэ хүсэлэл оролдолго гаргаа. ООН-до Хитадһаа хэн һуури эзэлхэ ёһотойб гэһэн асуудалые гурбанай хоёр хүбиинь олонхёор шиидхэхэ гэһэн дурадхал тэдэнэр оруулһан байна.

Империалис бүрэнүүд доохонуур ябуулгануудые хэжэ, өөрынгөө хархис удхатай резолюциие далан гурбан делегациин дуугаар дэмжүүлжэ шадаһан байна. 47 делегаци буруушаажа дуугаа үгөө, 5 делегаци һаналаа баряа.

Сириин гүрэнэй аюулгүйе сахиха трибуналда

ДАМАСК. (ТАСС). 1967 оной июниин 10-да правительствада эсэргүү үтэсэлтэ урагшагүйгөөр хэлгэдэ хабаадагшадай хэрэгээр гэмнэлгын тобшололые САР-ай генеральна прокурор гүрэнэй аюулгүйе сахиха трибуналай заседани дээрэ уншаа.

Сиридэхи засаг түрые унагааха зорилгоор США-гай ба ФРГ-гэй империалис этэгээдүүдтэй холбоотой байгаа гэһэн гэмнэлгэ сүүдлүүлэгшэдтэ хэгдэһэн байна.

19 хүниие саазалан алаха эрилтэ генеральна прокурор хэһэн байна. Тэдэнэй тоодо Салах Битар, Валид Талеб, Халед, Хаким, Махмуд Нуфал гэгшэд оролсоно. Гэмнэгдэһэн 77 хүнэй 55-найнь хэрэг заочноор харана.

Иемендэхи байдал

ТАИЗ. (ТАСС). Ороной баруун-хойто хүбида Хаджа (Санаһаа 150 километртэ) город шадарай районһоо монархистнуудые хүсэдөөр намнан гаргаа. Муджахид Абу Шавариб гэгшын командалдаг республиканска отряднууд ноябриин 19-дэ Хаджа городто ороо гээд Санын радио мэдээсэнэ.

АВСТРИИН ОЛОНИИТЫН ЗЭБУУРХЭЛ

ВЕНЭ. (ТАСС). НАТО-гой «эрмэлзэлгэнүүд» Австрида хамаадалсана гэжэ США-гай гүрэнэй секретарь Раскын хэлэһэн һанамжые буруушаажа байһанаа Австриин түрүү үзэл баримталдаг хүсэнүүд мэдүүлнэ. Австриин правительство хадаа Австриин бэеэ абанги байлгада аюултай энэ һанамжые хуулитаар буруушааха ёһотой гэжэ тэдэнэр эрилтэ хэнэ. Энэ һанамжа хадаа ороной дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсаһан ябадал болон[...]

Раскын мэдүүлгэ Австри[...] абанги байдалда халдан оро[...]дал болоно гээд «Фолькштим[...]зетэ ноябриин 20-до онсолон[...]лэһэн байна. «НАТО-гой а[...] сахиха аша туһанuудтай» [...] аюулгүй байдалые холбожо [...]гүй гээд газетэ бэшэнэ.

Малида болоһон урбалтын һүүл[...]

БАМАКО. (ТАСС-ай корреспондент Балабанов ингэжэ дамжуулна):

Ноябриин 19-дэ гүрэнэй урбалтын болоһоной һүүлээр засагые гартаа абаһан национальна сүлөөрэлгын сэрэгэй комитедэй (ВКНО) состав ноябриин 20-ной үглөөгүүр эртэ Малиин радиогоор соносхогдоо.

Комитедэй түрүүлэгшээр лейтенант Мусса Траоре, нэгэдэхи вице-түрүүлэгшээр — капитан Йоро Диаките, хоёрдохи вице-түрүүлэгшээр лейтенант Баба Диарра, арсалдаануудай талаар комиссар — лейтенант Юсуф Траоре, комитедэй сагүргэлжын секретаряар — Ф. [...] томилогдоһон байна. Бухыдөө [...] комитедтэ ороно.

Бамакода партиин наци[...] байшан соо ноябриин 20-до [...] болохо гэжэ Малиин радио [...]лаа. Урдын ниитын, политич[...] захиргаанай хүдэлмэрилэгш[...] суглаан дээрэ бултадаа [...] байлсаха ёһотой гэжэ энэ [...]соонь заагдаһан байха юм[...]

Бамакода «Эссор» гэжэ [...] «Аним» гэжэ информационно[...]ствын бюллетень ноябриин 2[...]раагүй.

Англида эхэнэрнүүдые газаашал[...]

ЛОНДОН. (ТАСС). Эрэшүүлтэй адли ажал хэһэнэй түлөө тэгшэ түлөөһэ үгэхын түлөө тэмсэлдэ һүүлиин 80 жэлэй турша соо мүртэй юумэ туйлагдаагүй гэжэ британска тред-юнионуудай конгрессэй үнгэрһэн асуулта харуулжа үгөө. Аб адли хүдэлмэри хэһэнэйнгээ түлөө эрэшүүлдэ орходоо 25 процентээр бага түлөөһэ эхэнэрнүүд абана гэжэ БКТ-дэ ородог профсоюзна нэгэдэлнүүдэй хахадһаа олонхинь мэдээсэһэн байна.

Эдэ мэдээнүүд бодото байдалые үшөөл хүсэдөөр харуулнагүй. Юуб гэхэдэ, 8.500 мянган ажалша эхэнэрнүүдэй 34 процентнь ороной энгэй хүнүүдэй тоодо ородог, ойройдоол 2.250 мянган хүниинь профсоюзнуудта ородог юм. Лондоной хэблэлэй мэдээнэй ёһоор, Англиин хүдэлмэрилэгэ эхэнэрнүүдэй ойройдоол 10 процентнь, дунда зэргээр абажа үзэхэдэ, эрэшүүлтэй адли түлөөһэ байха юм.

Эхэнэрнүүд промышле[...] эрэшүүлдэ орходоо хоёр да[...] эмхи зургаануудта гурба[...] хүбяар бага салин хүлһэ[...] Болбосоруулдаг промышле[...] мэргэжэлтэдэй хэхэ хүдэлмэ[...]нэрнүүд оруулагдадаггүй ша[...]

Дээдэ һургуулинуудта хү[...]дэ абалгаар эхэнэрнүүд мү[...] заашалагдадаг. Балшар бага [...]тэй аад, ажалладаг эхэн[...] ехэ бэрхэшээл тохёолдодог[...] Юуб гэхэдэ Англида үхибү[...]линууд ехээр дуталдадаг юм[...]

Эрэшүүлтэй адли ажал [...] түлөө тэгшэ түлөөһэ эхэн[...] абаха тухай эрилтэ хэһэн т[...] резолюци Британска тредю[...] конгресс дээрэ 1888 ондо [...] абтаһан байгаа.

Гэбэшье энэ резолюци м[...]рэтэр бэелүүлэгдээгүй байн[...]

Президент Джонсон Нью-Йоркдо үгэ хэлэб[...]

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). «Национальна городской лига» гэжэ негритян организациин суглаан дээрэ Нью-Йоркдо ноябриин 19-дэ президент Джонсон үгэ хэлээ. Негрнүүдэй асуудал шиидхэхэ талаар правительство мүртэй юумэ хэжэ шадаагүй гэжэ тэрэ мэдэрһэн [...]

Джонсоной хэлэһэнэй ёһо[...]нүүдэй дундаһаа наһа бара[...]гаан шарайтанай дундахида [...] гурба дахин олон. США-дах[...] негр залуушуул бүхэнэй н[...] хүдэлмэри оложо шададаггүй[...] олон миллион американ [...] бага түлөөһэтэй бар хүсэ[...] хэхэ баатай болодог. Негрнүү[...] бан бүлэ бүхэнэй нэгэнии[...] үгытэй ядуугаар ажаһуудаг б[...]

Ондоо хүнэй уушха т[...] операци Бельгидэ хэ[...]

БРЮССЕЛЬ. (ТАСС). Гент[...]верситедэй клиникын бүлэг [...]нууд профессор Деромой [...]рээр үбшэлэгшэ А. Верекен[...] хүнэй уушха табиха опера[...]жалтатайгаар үнгэргөө.

Ноябриин 19-дэ, операци[...]лэһэнэй һүүлээрхи табадахи [...] эсэстэ, медицинскэ бюллетен[...] ингэжэ [...]нхай. Үбшэлэгш[...] эрхим һайн.

Сан-Хосой угаадаһанай [...] һан дээрэһээ суглуулһан [...]дые худалдажа, Педро Ру[...]сиско Гарсиа хоёр нэгэ [...]зэдүүдые олодог юм. М[...] эндэ ажалгүй 40.000 кост[...]цууд тоологдоно. Тэдэнэй [...] үгытэй ядуу ажабайдалтай[...]

ТАСС-ай фотохро[...]

Редакторай орлоп[...]
М. Н. НИМ[...]

СЭНХИР ЭКРАНУУДТА

18 часһаа Хабаровскын телестудиин программа. 19 час 30 минутаһаа холо, ойрын һонин (буряад хэлэн дээрэ). 19 час 50 минутаһаа «Здоровье» гэһэн телевизионно журнал. 20 час 20 минутаһаа «Жизнь и минуты» гэһэн киноочерк. 20 час 40 минутаһаа «Түрүүшын туршалга» гэһэн дамжуулга. 20 час 55 минутаһаа Ленинградай академическэ оперо, баледэй театрай бригадын концерт. 21 час 55 минутаһаа ТАСС-ай лентээр абтаһан мэдээсэл. 22 часһаа «Саша — Сашенька» гэһэн уран һайханай фильм.

Сагай уларил

Улаан-Үдын авиаметстанциин мэдээсэһэнэй ёһоор, мүнөөдэр республика доторнай нэгэ бүрхэжэ, нэгэ сэлмэжэ байха. Зарим газарта багахан саһан орохо. Баруун тээһээ һулаханаар һалхилха. Хойто аймагуудта 13—18, бэшэ нютагуудта 8—13, Улаан-Үдэдэ 9—11 градус хүйтэн байхаар хүлеэгдэнэ.

Ноябриин 23, 24-нэй үдэрнүүдтэ бүрхэгшэг байха, зарим газарта багахан саһан орохо. Баруун тээһээ һулаханаар һалхилха. Хойто аймагуудта 13—18, бэшэ нютагуудта 8—13 градус хүйтэн байхаар багсаагдана.

Манай адрес, телефонуу[...]

г. УЛАН-УДЭ, ул. Ленина, 35. Телефоны: редактора—54[...] приёмная—54-93, зам. редактора—68-08, зам. редактор[...] 62-62, ответ. секретаря—50-52, зам. ответ. секретаря—66[...] отделы: партийной жизни—60-91, сельского хозяйства—64[...] 63-86, пропаганды и агитации—56-23, промышленност[...] строительства—61-35, советского строительства и быта—68[...] культуры и школ—60-21, писем и рабселькоров—67-81, [...]формации—34-05, общественная приёмная—56-62, маши[...] бюро—57-63, фотолаборатория—33-61.

Гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при С[...]те Министров БурАССР.

Н-03806. Зак. № 1162.